

Å få henge som en dråpe II

-

kreativ skrivning for eldre mennesker

Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo

- Sofienbergsenteret
- Engelsborg eldrecenter

Helse og Rehabilitering
prosjektnummer 2009/1/0605
området Forebygging

FORORD

Hensikten med denne rapporten er først og fremst og gjøre rede for arbeidet som har vært nedlagt i forbindelse med prosjektet «Å få henge som en dråpe II – kreativ skriving for eldre mennesker». Prosjektet har hatt som hovedmålsetting å fremme livskvalitet og positiv selvpoppfatning hos eldre ved hjelp av kreativ skriving. I tillegg ønsket vi å skaffe ny kunnskap om hvordan kreativ skriving for eldre kan fungere på ulike arenaer og lære mer om metodens ringvirkninger. De spørreundersøkelsene vi har gjennomført underbygger våre antagelser om at tekstene de eldre skriver gjennom kurset påvirker omgivelsene rundt dem. Tekstene kan gi den enkelte anledning til å bli sett på nytt. Gjennom å dele sine tekster er de eldre med på å skape sine egen miljø. Rapporten gjør rede for de erfaringene vi har gjort oss, hvilke spørreundersøkelser vi har benyttet og hvilke svar vi fikk inn. Den vil slik sett kunne være nyttig lesning for den som ønsker å lære mer om kreativ skriving som metode eller for den som ønsker et verktøy for å evaluere eget arbeid med kreative skrivegrupper

Prosjektet var tilknyttet Sofienbergsenteret og Engelsborg eldrecenter og ble gjennomført i løpet av året 2010. Prosjektet er finansiert med midler fra Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering og vi vil rette en stor takk til dem for at de gjorde dette prosjektet mulig. Vi vil også takke prosjektstedene generelt og kontaktpersonene våre spesielt for at de har tatt godt imot prosjektet. Uten dem kunne vi ikke nådd frem. Det kreves interesse og engasjement for at det som skjer i det lukkede skriverommet skal løftes frem og få ringvirkninger som sprer seg langs veggtafler og gjennom hjertene i en institusjon.

Takk til Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo (heretter SKBO) som hadde tro på ideen helt fra starten i 2009. Takk til styringsgruppen for godt samarbeid, stor tillit og gode råd underveis. Takk til frivillig arbeider Sidsel og skrivekunstlærerne for sin evne til tilstedeværelse og faglig interesse. Takk til alle ansatte i SKBO som har gitt sine små og store bidrag til prosjektet!

Og fremfor alt: Takk til alle deltagerne i skrivegruppene som har skapt tekster som har gjort inntrykk og vil fortsette å gjøre inntrykk lenge etter at dette prosjektet er slutt.

Personer som har medvirket i prosjektet

Styringsgruppen

Gudmund Fosse, leder i styringsgruppen, rådgiver Aldring & Kultur
Inger Marie Veening, institusjonssjef, Sofienbergsenteret
Børre Arnøy, daglig leder, Engelsborg eldrecenter
Heidi Marie Kriznik, forfatter og skrivekunstlærer
Eli Sol Vallersnes, prosjektleder

Referansegruppen

Eva Henden, kulturleder Sofienbergsenteret
Tove Solberg, kontaktperson Sofienbergsenterets dagsenter
Katrine Nilssen, kontaktperson Sofienbergsenterets sykehjems avd post 6
Tanya Goffeng, kontaktperson og kulturleder Engelsborg eldrecenter
Heidi Marie Kriznik, skrivekunstlærer og medlem styringsgruppen

Skrivekunstlærere

Heidi Marie Kriznik, på Sofienbergsenterets sykehjem og på Ammerudhjemmet
Linda Gabrielsen, på Sofienbergsenterets sykehjem og på Ammerudhjemmet
Kjersti Bronken Senderud, på Sofienbergsenterets dagsenter og på Engelsborg eldrecenter
Øyvind Ellenes, på Sofienbergsenterets dagsenter og på Engelsborg eldrecenter
Hanne Ramsdal, vikar på Sofienbergsenterets sykehjem

Bidragstere CD

Deltagere i gruppene (se CD-cover for navn), tekstbidrag og opplesning
Skrivekunstlærerne og Sidsel Berg, opplesning
Kjersti Bronken Senderud, ansvarlig for CD-prosjekt
Mads Ivar Takle, lydarbeid
Elin Mack, design av CD, cover og booklet

Andre samarbeidspartnere

Sidsel Berg, frivillig medarbeider og støttespiller i skrivegruppen på Sofienberg dagsenter
Norsk Forfattersentrum, formidling av oppdrag skrivekunstlærere
Fagutviklingsenheten SKBO v/Arnhild Taksdal, veiledning i forb. med spørreundersøkelsen
Informasjonsavdelingen SKBO v/Atle Briseid, utforming av nettside mm
Ammerudhjemmet v/kulturleder Thomas Møller, oppstart av nye skrivegrupper
Berit Barland, veiledning og dataarbeid tilknyttet bearbeiding av spørreundersøkelse

SAMMENDRAG

Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo (SKBO) gjennomførte i 2010 prosjektet «Å få henge som en dråpe II – kreativ skriving for eldre mennesker». Gjennom prosjektet har eldre mennesker tilknyttet eldrecenter, dagsenter og sykehjem fått anledning til å gå på kreative skrivekurs og til å spille inn CD med egne tekster. Prosjektet bygde videre på «Å få henge som en dråpe» fra 2009 som viste at deltagelse i slike skrivegrupper kunne gi signifikant bedring i generell helse, sosial funksjon og selvbilde hos deltagerne på skrivekurset sammenlignet med en kontrollgruppe. Også i årets prosjekt var hovedmålet å fremme livskvalitet og positiv selvpåfatning hos eldre gjennom kreativ skriving. Vi ønsket i tillegg å lære mer om hvordan metoden fungerte på ulike arenaer og få dypere innsikt i metodens ringvirkninger.

Det ble opprettet kreative skrivegrupper på Engelsborg eldrecenter og på Sofienbergssenteret. Gruppene møttes en gang i uka over 12 uker og skrev kreative tekster med etablerte forfattere som skrivekunstlærere. I tilknytning til hvert kurs ble det arrangert Litterær Kafé og tekster ble presentert på nett og tavler. Ved prosjektets avslutning ble det arrangert en åpen lanseringsfest der CD og erfaringer fra kursene ble presentert.

For å få mer kunnskap om metoden utviklet vi et standardisert spørreskjema basert på intervjuene fra prosjektet i 2009. Spørreskjema ble distribuert til både deltagere, ansatte og pårørende. Svarene viser at funnene fra intervjuundersøkelsen i 2009 også er gyldige for flere: Skrivegruppen gir de eldre mulighet til å være aktive deltagere i et sosialt fellesskap, den gir dem utfordringer og opplevelser av mestring. Svarene bekrefter også at tekstene som skrives i den kreative skrivegruppen påvirker omgivelsene rundt seg: Tekstene gir den enkelte mulighet til å bli sett på nytt av sine nære omgivelser og til å skape sitt eget miljø. Ringvirkningene av det kreative skrivekurset så i vårt tilfelle ut til å være størst på sykehjemmet. Gruppene var ellers for små og for ulikt sammensatt til at vi kan si noe sikkert om hvordan kreativ skriving fungerer for eldre på ulike arenaer.

Spørreundersøkelsen viser at vår målsetting overfor brukerne langt på vei ble nådd. Vi har også fått belyst hvilke ringvirkninger aktiv bruk av skrivegruppens tekster kan ha. Det offentlige har gått inn med midler for å støtte videre drift av prosjektet. De neste to årene er det foreløpig planlagt 16 nye kurs i kreativ skriving for eldre.

Innholdsliste

FORORD.....	2
Personer som har medvirket i prosjektet.....	3
Styringsgruppen.....	3
Referansegruppen.....	3
Skrivekunstlærere.....	3
Bidragsytere CD.....	3
Andre samarbeidspartnere.....	3
SAMMENDRAG.....	4
1.0 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET/MÅLSETTING.....	8
1.1 Bakgrunn.....	8
1.1.1 Det vakreste jeg har sett.....	8
1.1.2 Å få henge som en dråpe.....	9
1.1.3 Tekst som relasjonsbygger.....	9
1.1.4 Kreativ skriving i et helseperspektiv.....	10
1.1.5 Kreative skrivekurs' ringvirkninger.....	11
1.2 Målsetting.....	12
1.2.1 Delmål brukere.....	12
1.2.2 Delmål fagutvikling.....	12
1.2.3 Sekundær målsetting.....	12
1.3 Prosjektets målgruppe.....	13
1.4 Opprinnelig fremdriftsplan.....	13
1.5 Opprinnelig budsjett.....	13
2.0 PROSJEKTGJENNOMFØRING/METODE.....	14
2.1 Forberedelse og etablering av rammer.....	14
2.1.1 Koordinering og ledelse av prosjektet.....	14
2.1.2 Økonomiske rammer.....	15
2.1.3 Forankring av prosjektet på prosjektstedene.....	16
2.1.4 Etablering av skrivegruppene.....	17
2.2 Gjennomføringsfasen.....	18
2.2.1 Gjennomføring av skrivegruppene.....	18
2.2.1.1 Rammer.....	18
2.2.1.2 Gruppeklima.....	18
2.2.1.3 Bruk av skrivekunstlærere.....	19
2.2.1.4 Skrivekursets innhold.....	20
2.2.1.5 Innholdet i en kursdag.....	21
2.2.1.6 Skrivegruppen på Sofienbergsenterets dagsenter.....	22
2.2.1.7 Skrivegruppen på Engelsborg eldresenter.....	22
2.2.1.8 Skrivegruppen på Sofienbergsenterets sykehjem.....	23
2.2.1.9 Synliggjøring av tekstene.....	24
2.2.1.9 Oversikt over spredning av tekster fra prosjektet.....	25
2.2.2 Gjennomføring av spørreundersøkelsen.....	26
2.2.2.1 Utarbeidelse av spørreskjema.....	26

2.2.2.2	Etiske betraktninger.....	26
2.2.2.3	Gjennomføring av spørreundersøkelse.....	27
2.2.3	Utarbeidelse av CD.....	28
2.3	Sluttfasen.....	29
2.3.1	Bearbeiding av innsamlede data.....	29
2.3.2	Lansering.....	30
2.3.3	Litterær Kafé.....	30
2.3.5	Videre spredning av prosjektet.....	31
2.4	Samarbeidspartnere.....	31
2.4.1	Samarbeid internt i SKBO.....	32
2.4.2	Samarbeid med eksterne og frivillige.....	32
2.5	Endringer i prosjektet.....	32
2.5.1	Endringer i organisasjonsstruktur.....	33
2.5.2	Endringer i økonomi.....	33
2.5.3	Endringer i aktivitet, evaluering.....	34
3.0	RESULTATER OG RESULTATVURDERING	35
3.1	Resultater av spørreundersøkelsene.....	35
3.1.1	Felles betraktninger.....	35
3.1.1.1	Oppslutning.....	35
3.1.1.2	Svakheter ved fremgangsmåten.....	36
3.1.2	Resultat spørreundersøkelse brukere.....	37
3.1.2.1	Deltagernes egne kommentarer.....	39
3.1.3	Resultat spørreundersøkelse pårørende.....	40
3.1.3.1	Pårørende kommentarer.....	41
3.1.4	Resultat spørreundersøkelse ansatte.....	41
3.1.4.1	Kommentarer ansatte.....	44
3.1.5	Kreativ skriving på ulike arenaer.....	45
3.1.5.1	Ringvirkninger på de ulike arenaer.....	45
3.1.5.2	Deltagernes opplevelse på de ulike arenaene.....	46
3.1.6	Ringvirkninger.....	49
3.1.7	Evaluering av måleverktøy, videre nytte.....	51
3.2	Prosjektets nytteverdi.....	52
3.2.1	Konsekvenser for brukerne.....	52
3.2.2	Konsekvenser for fagutvikling.....	52
3.2.3	Konsekvenser for prosjektstedene.....	53
3.2.4	Konsekvenser for søkerorganisasjonen.....	54
3.2.5	Konsekvenser individ og samfunn, ad sekundær målsetting.....	54
3.3	Spredning.....	55
3.3.1	Prosjektets overføringsverdi.....	55
3.3.1.1	Prosjektet som kunnskapsbank.....	56
3.3.1.2	Prosjektet som modell.....	56
3.3.2	Formidling av resultater.....	57
3.3.3	Spredning internt og eksternt.....	58
3.4	Økonomiske resultater.....	59
4.0	OPPSUMMERING/KONKLUSJON/VIDERE PLANER.....	60

4.1. Planer videre.....	60
Referanser.....	62
VEDLEGG INKLUDERT I DENNE RAPPORTENS ETTERFØLGENDE SIDER:.....	63
ANDRE VEDLEGG	63

1.0 BAKGRUNN FOR PROSJEKTET/MÅLSETTING

Å introdusere kreativ skriving i eldreomsorgen er relativt nytt i Norge. Her presenteres tankene bak prosjektet og hvilke erfaringer som finnes på dette feltet fra før. Det blir også redegjort for prosjektets målsetting og målgruppe og prosjektets opprinnelige fremdriftsplan og budsjett bli presentert.

1.1 Bakgrunn

Dette prosjektet bygger videre på erfaringer og kunnskap innhentet gjennom prosjektet «Å få henge som en dråpe», prosjektnummer 2008/1/0605 (heretter Dråpe I). Det vil her blir redegjort kort for hva som har vært inspirasjon til og faglige bakgrunnen for prosjektet. Resultater fra Dråpe I og bakgrunnen til en del sentrale valg knyttet til prosjektideen blir også kort referert.

1.1.1 Det vakreste jeg har sett...

Det vakreste jeg har sett...

Turen Hadeland rundt om søndagen.
Vannet og sjøen og nysprungne trær
Museørene på bjerka. Hvitveisen og blåveisen blomstra.
Randsfjorden.

Jeg var 19 år og i militæret i Bodø. Jeg var i flyvåpenet. Jeg satt på vakt,
hvis flyene havarerte var det vår jobb å redde flyverne.
Det eneste jeg så var bare en rød skive. Det var sola.
Midnattssola.
Det er det vakreste jeg har sett.

En ettermiddag hjemme, ringte det på døra. Det var min mannlige forsikringsagent.
Jeg fikk plassert min lille sønn, Øivind, i en god stol, før jeg åpnet døra.
Den mannlige agenten kom inn, og stod helt stille; han så noe veldig vakkert, han kalte min sønn Jesusbarnet.

Fellesdikt av Skrivegruppen på Vålerenga 4/5-09

Å få henge som en dråpe II

Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering – prosjektnummer 2009/1/0036 - forebygging

Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo - Aldring & Kultur - v/Eli Sol Vallersnes

1.1.2 Å få henge som en dråpe

Hvis du hadde en kropp som var vond og stiv – hvordan ville det da være å kunne henge myk og rund som en dråpe?

Eller hvis du satt alene i et rom hvor du ikke kunne komme ut – hvordan ville det da være å kunne blåse gjennom bladene, være vinden som bøyer grenene?

I 2009 fikk vi støtte av Helse og Rehabilitering til å sette igang med prosjektet «Å få henge som en dråpe – kreativ skriving for eldre mennesker» (Dråpe I). Prosjektet gav eldre mennesker mulighet til å ta i bruk og utvikle sin mentale forflytningskraft ved å starte opp kreative skrivegrupper på to ulike dagsenter. Gjennom ulike tekstopp-gaver ble kursdeltagerne gitt mulighet til å henge som en dråpe, gjøre opprør med havet og forsvinne inn i landskap og minner de ikke hadde vært i på lenge og utforske dem på nytt.

Kreative skrivegrupper for eldre tar utgangspunkt i at mennesket har mulighet for livslang læring og at utvikling og mestring er en viktig del av det å være menneske (Synnes 2001). De kreative skrivegruppene søker å gi deltagerne utfordringer som gir dem trening i å benytte sin mentale forflytningskraft og å gi dem ny kunnskap om hvordan denne kan komme til uttrykk som en tekst som også kan deles med andre.

1.1.3 Tekst som relasjonsbygger

Den innledende teksten «Det vakreste jeg har sett...» er skrevet på en av de første samlingene i Dråpe I og viser hvordan én og samme oppgave kan lede deltagerne til helt ulike landskap og erfaringer. Ved at tekstene i den kreative skrivegruppen leses høyt utvides skriverommet til ikke bare å omfatte de erfaringer og landskap den enkelte har valgt å gå inn i i sin tekst, men også de erfaringer og landskap alle de andre deltagerne henter frem med sine tekster.

Erfaringen fra Dråpe I er at dette tekstmøtet oppleves som svært rikt for deltagerne og at det også bidrar til å skape nye og sterkere relasjoner mellom dem.

En definisjon av poetisk språk kan være at det er den kvaliteten ved en tekst som gjør at teksten sier mer enn det som kan sammenfattes i vanlige ord (Synnes et al., 2003). Det poetiske språket er ikke forbeholdt kunstnere. Det er et språk vi alle benytter, i større eller mindre grad, og som kan utvikles gjennom læring. Mens en skriftlig erindringsgruppe oppfordrer deltagerne til å skrive tekster om og for seg selv, har de kreative tekstene en

tilleggsambisjon om å fungere som kommunikasjon og relasjonsbygger. Erfaringen fra Dråpe I viste oss at formidling og synliggjøring av de ferdige tekstene er svært viktig både for det som skjer i og utenfor gruppen. Å få være forfatteren til den teksten som leses på virksomhetens 17. mai arrangement eller til den teksten som velges ut til å henge på senterets vegg, er betydningsfullt for den enkeltes opplevelse av å mestre og bli tatt på alvor. Tekstene kan vises frem til ansatte og brukere utenfor gruppen og blir et synlig bevis på den utvikling og læring den enkelte forfatter er med på i gruppen. At teksten er valgt ut til å henges på veggen/leses opp, er også en tydelig tilbakemelding til den enkelte forfatter om at de tanker og erfaringer som formidles gjennom teksten ikke er uvesentlige, men kan ha betydning også for andre.

Vi har opplevd at de tekstene vi presenterer lever sitt eget liv uavhengig av den enkelte tekstsriver. Tekstene blir samtaleemne i ansattkantina, linken til nettsiden med «mormors tekst» videresendes via barnebarn til deres kollegaer og venner. Dette er et aspekt ved kreative skrivegrupper som vi ønsket å videreutvikle. Vi ønsket med Dråpe II å ha økt fokus på tekstenes betydning bl.a ved å utvide nettstedet www.bymisjon.no/draapen til å omfatte flere tekster og til å også ha lydbibliotek der tekstene kan lastes ned som lydfil. Vi ønsket at tekstene på den måten ikke bare skulle ha betydning for den enkelte tekstskrivers status, men også kunne bidra positivt til å endre statusen og holdningen til eldre generelt. Ved bruk av lydfiler/CD ville også svaksynte eldre kunne ha glede av tekstene og vi ønsket på denne måten å gjøre tekstene mer tilgjengelig for de eldre selv.

1.1.4 Kreativ skriving i et helseperspektiv

I et utvidet helsebegrep inngår ikke bare fravær av sykdom og plager men også en tilstand av velvære og balanse (Mæland, 1999). Utifra en slik forståelse av helse kan flere tidligere erfaringer med skrivekurs for eldre vise til positive helseeffekter av sitt arbeid. I sin bok *I Never Told Anybody, teaching poetry writing in a nursing home* (Koch, 1977) beskriver Kenneth Koch hvordan hans 25 elever på et sykehjem i New York opplever å utvikle sine ferdigheter gjennom kurset. Koch forteller at de fleste av deltagerne opplevde mestring gjennom kurset og at dette gjorde dem gladere og gav dem bedret selvtillit. Erfaringer fra kreative skrivekurs i bl.a. Hordaland (Synnes et al., 2003) og på et sykehjem i Michigan (Schuster, 1998) gir også indikasjoner på at kreative skrivekurs kan ha positive helseeffekter. I Michigan fulgte en forsker en skrivegruppen over tre år. Gjennom observasjoner og

intervjuer mener hun å finne at skrivegruppen hadde vidtrekkende effekter. Skrivegruppen bidro til å endre den enkelte deltagers opplevelse av seg selv såvel som deres relasjoner både med de andre i gruppen og med familie og ansatte.

I Dråpe I brukte vi anerkjente måleverktøy (spørreskjemaene SF36 og Rosenberg Self Esteem Scale) til å undersøke sammenhengen mellom kreativ skriving og selvopplevd helse og livskvalitet. Deltagerne i skrivegruppen og en kontrollgruppe som ikke hadde fått tilsvarende tilbud, svarte på spørreskjemaene både før og etter skrivekurset. Til tross for at resultatene bygget på en svært liten gruppe (23 personer) fant vi at det var signifikant bedring i svarene tilknyttet generell helse, sosial fungering og selvfølelse hos deltagerne i skrivegruppen sammenlignet med kontrollgruppen (Vallersnes, 2009).

1.1.5 Kreative skrivekurs' ringvirkninger

I tillegg til de kvantitative intervjuene, ble det i forbindelse med Dråpe I gjennomført intervjuer. Åtte av kursdeltakerne ble intervjuet og også et par representanter for ansatte og pårørende. Intervjuene gav oss innblikk i kreativ skrivings betydning for den enkelte og et tydelig tema hos alle var livsinnhold. Å være med i skrivegruppen påvirket hverdagen til den enkelte: Det gav deltagerne noe å glede seg til i forkant, noe å tenke på i etterkant, noe å dele med pårørende og noe å snakke om. Fellesskapet i gruppen og det å bruke hjernen var også sentrale tema i intervjuene. I Dråpe II ønsket vi å bygge videre på disse erfaringene og utvide vår kunnskap ved å prøve ut metoden på tre ulike arenaer: Sykehjem, eldresenter og dagsenter. Kartleggingsarbeidet i Dråpe I gav interessante resultater og vakte interesse i faglige miljøer, blant annet på Høgskolen i Oslo. Imidlertid så vi at det kunne være nyttig å finne et enklere verktøy for å evaluere metoden og få ny kunnskap om kreative skrivegruppers verdi for nye grupper eldre. Den kunnskapen vi innhentet gjennom Dråpe I gav oss et godt utgangspunkt for å kunne utarbeide et slikt evalueringsverktøy. I forbindelse med Dråpe II ønsket vi å utvikle et enkelt og målrettet evalueringsverktøy som kunne gjøre det mulig å innhente tilbakemelding fra brukere, men også fra ansatte og pårørende i et større antall. Vi ønsket på denne måten å få økt kunnskap om metodens ringvirkninger.

1.2 Målsetting

Hovedmålet for dette prosjektet var å forebygge psykisk og sosialt funksjonstap og fremme livskvalitet og positiv selvoppfatning hos eldre ved hjelp av kreativ skriving.

1.2.1 Delmål brukere

Gjennom å etablere kreative skrivegrupper ønsket prosjektet å bidra til at den enkelte ble gitt anledning til:

Å oppleve utfordring, vekst og mestring

Å lære nye ferdigheter innen kreativ skriving

Å utvikle sin mentale forflytningskraft

Å bearbeide sine erindringer og tanker og gi dem et skriftlig uttrykk

Å skape nye sosiale relasjoner og nye møtesteder

Å være en aktiv bidragsyter i sitt nære miljø ved å skape noe selv

1.2.2 Delmål fagutvikling

Prosjektets hensikt var å bygge videre på tidligere erfaringer og skaffe ny kunnskap om hvordan kreativ skriving fungerer for eldre på ulike arenaer. Vi ønsket også å få dypere innsikt i metodens ringvirkinger; hvordan aktiv bruk av tekst ville kunne påvirke deltagernes nære miljø.

1.2.3 Sekundær målsetting

Prosjektet ønsket også å utvide arbeidet med ivaretagelse/formidling av tekst ved å lese inn tekster på lydfil/CD og videreutvikle nettstedet Draapen. Vi ønsket at dette arbeidet skulle kunne bidra til:

- å gjøre det lettere for eldre med nedsatt syn/leseferdighet og selv kunne ha glede av egne og andres tekster vha lyd
- å formidle de eldres tekster på tvers av generasjoner og geografiske skiller
- å endre den enkeltes status og rolle og også påvirke status til eldregruppen generelt
- å bygge positive relasjoner mellom generasjoner, mellom ulike grupper eldre og mellom brukere og ansatte i eldreomsorgen
- å inspirere andre til å ta i bruk metoden, nettstedet vil i så måte være et viktig supplement til infobrosjyren fra Dråpe I

1.3 Prosjektets målgruppe

Prosjektets målgruppe var eldre mennesker tilknyttet dagsenter, eldre senter og sykehjem.

Deltagerne måtte være kognitivt i stand til å delta i et læringsfellesskap og til selv å tenke ut sine tekstformuleringer.

1.4 Opprinnelig fremdriftsplan

Januar-februar: Informere om prosjektet på prosjektstedene.

Ansette skrivekunstlærere, utforme retningsgivende mal for kursopplegg.

Invitere/motivere deltagere.

Mars: Oppstart av skrivegruppe på sykehjem, dagsenter og eldre senter.

Fra mars til august: Ukentlige kurs – totalt 12 samlinger i hver gruppe avbrutt av sommerferie, utarbeide evalueringsverktøy på bakgrunn av Dråpe I, ukentlig publisering av tekster på nett og på tavler

September - oktober: Innlesing av tekster på lydfil, utvalg av tekster til storskrifthefte
Avslutte gruppene, gjennomføre evaluering kursdeltagere, ansatte og pårørende

Oktober-desember: Bearbeide resultater av evaluering, utarbeide rapport, arbeide med å ferdigstille lydbok og storskrifthefte

Arrangere åpen lansering: Lansere nettsted, lydfiler/CD og storskrifthefte, presentere erfaringer, skrive artikler til relevant presse/tidsskrifter og presentere erfaringer og resultater

1.5 Opprinnelig budsjett

Prosjektleder 30% stilling inkl. sosiale kostnader	170 000
Honorar skrivekunstlærere 3 x 48 000	144 000
(2 lærere pr kurs = 2 x 2000 kr i honorar pr kursdag, 4000 x 12 = 48 000)	
Ekstern veiledning	10 000
Regnskap, revisjon	7 000
Innlesing lydfil, trykk av lydcd m/storskrifthefte	15 000
Invitasjoner, kulturinnslag lansering	10 000
Totale kostnader	356 000
Egenandel prosjektsteder 20 000 + 10 000	30 000
Egenandel Aldring & Kultur	20 000
Søknadsbeløp Helse og Rehabilitering	306 000

2.0 PROSJEKTGJENNOMFØRING/METODE

For å beskrive praktisk gjennomføring og metoder som er benyttet er dette kapitlet inndelt etter prosjektets faser. I forbindelse med gjennomføringsfasen beskrives arbeidet med skrivegruppene, spørreundersøkelsen og CD-innspilling hver for seg. Det ble gjort en del strukturelle endringer tidlig i prosjektperioden. Dette beskrives under hvert enkelt punkt i forbindelse med forberedelsesfasen. For å gi best mulig oversikt gjennomgås dessuten samarbeidspartnere og alle større endringer som har oppstått i løpet av prosjektperioden til slutt i dette kapitlet.

2.1 Forberedelse og etablering av rammer

Forberedelsesfasen omhandler tidsrommet fra prosjektmidler ble tildelt og frem til oppstarten av prosjektets skrivegrupper i april 2010. I tillegg blir prosjektets rammer, organisering og ledelse beskrevet.

2.1.1 Koordinering og ledelse av prosjektet

Fra 1/1-2010 ble Eli Sol Vallersnes ansatt i en 30% stilling som prosjektleder.

Styringsgruppen ble etablert og bestod av institusjonssjefene fra prosjektstedene, rådgiver fra SKBO avdeling aldring og kultur, prosjektleder og en skrivekunstlærer. I prosjektbeskrivelsen var Victoria Bø satt opp som representant for skrivekunstlærerne i styringsgruppen, men på grunn av oppdrag i utlandet måtte hun si fra seg denne oppgaven. I stedet knyttet styringsgruppen til seg Heidi Marie Kriznik, forfatter med mange års erfaring som skrivekunstlærer og som også var aktiv som skrivekunstlærer i Dråpe I. Første møte i styringsgruppen ble avholdt 12. januar og der ble bl.a. tempoplan og økonomi for prosjektet gjennomgått. Styringsgruppen besluttet å møtes en gang pr kvartal. Prosjektleder skulle videre orientere styringsgruppen om utviklingen i prosjektet gjennom månedlige statusrapporter og holde løpende kontakt med styringsgruppens leder i forbindelse med særlige utfordringer i prosjektarbeidet.

Allerede kort tid etter første styringsgruppemøte ble det imidlertid klart at en del større endringer måtte gjøres i prosjektets organisering. Eli Sol Vallersnes ble tilbudt 100% stilling som inspektør i Arbeidstilsynet med oppstart 1. april 2010. Etter å ha rådført seg med

styringsgruppens leder og lagt frem en ny plan for gjennomføring av prosjektet valgte hun å takke ja til stillingen. I hovedtrekk innebar den nye planen at Eli Sol Vallersnes beholdt ansvaret for prosjektets gjennomføring og koordinering, men at hun trådte ut av sin lønnede stilling med virkning fra 31. mars. Prosjektleders opprinnelige oppgaver ble inndelt i avgrensede ansvarsområder og fordelt som honorerte oppdrag, i hovedsak til skrivekunstlærerne tilknyttet prosjektet. Enkelte av oppdragene løste prosjektleder selv i tillegg til arbeidet med koordineringen og oppfølgingen av prosjektet. Hun var også ansatt 100% i mars for å få til en best mulig overgang til ny organiseringsmåte. Prosjektleder fortsatte sitt arbeid i styringsgruppen gjennom hele prosjektperioden. Styringsgruppen ble holdt løpende orientert om endringene i startfasen og gav formelt tilslutning til revidert tempoplan og budsjett på sitt møte 26. april 2010. Den nye organiseringsmåten innebar ingen endringer i prosjektets målsetting og innhold. Prosjektleder har i de siste tre kvartal av prosjektperioden hatt mindre tid til koordineringsarbeidet enn planlagt. Hun har i denne tiden prioritert å sørge for få gjennomført prosjektet i tråd med prosjektbeskrivelsen og dette har bl.a. gått på bekostning av arbeidet med å skrive de intenderte månedlige rapportene til styringsgruppen. Det har imidlertid vært løpende kontakt mellom prosjektleder og styringsgruppens leder og styringsgruppens møter har vært gjennomført som planlagt.

2.1.2 Økonomiske rammer

På bakgrunnen av de organisatoriske endringene beskrevet i kapittel 2.1.1 ble det opprinnelige budsjettet revidert. Utgiftene til prosjektleders stilling ble betydelig redusert som følge av at hun forlot stillingen sin 31.03.10. Til gjengjeld ble flere budsjettposter økt. Den gjennomgående årsaken til dette var at beløpene måtte dekke honorar for utføring av arbeid som opprinnelig var planlagt utført i prosjektlederstillingen. Skrivekunstlærernes honorar ble økt med 500 kr pr kursdag mot at de påtok seg arbeidet med å skrive inn tekster fra alle deltagere på pc og samle dem til personlige antologier til hver enkelt. Det ble også påregnet at det at prosjektleder var mindre aktiv og tilstedeværende i prosjektet ville føre til en økt belastning på skrivekunstlærerne i form av organisering/logistikk rundt egen virksomhet som det var naturlig å gi kompensasjon for. Skrivekunstlærer Kjersti Bronken Senderud tok på seg ansvaret for å lage CD og budsjettposten ble betydelig økt for å gi rom for honorar for arbeidet knyttet til oppdraget. Det ble også lagt inn økte utgifter under postene «Ekstern veiledning/tjenester» og «lansering».

Budsjettposter	Opprinnelig budsjett	Revidert pr 26/4
Prosjektleder, lønn inkl.sos.kost.	170 000	80 000
Honorar skrivekunstlærere	144 000	180 000
Ekstern veiledning/tjenester	10 000	25 000
Regnskap, revisjon	7000	7000
Innlesing lydfil, trykk av CD	15 000	50 000
Lansering	10 000	14 000
Totale kostnader	356 000	356 000
Egenandel prosjektsteder	30 000	30 000
Egenandel Aldring og Kultur	20 000	20 000
Støtte Helse og Rehabilitering	306 000	306 000
Totale inntekter	356 000	356 000

2.1.3 Forankring av prosjektet på prosjektstedene

Det ble opprettet en referansegruppe som hadde sitt første møte 11. mars. Ettersom alle kursstedene befant seg fysisk innenfor ett og samme hus valgte vi å samle dem til en gruppe. Hensikten med referansegruppen var å bidra til at prosjektet ble forankret i hver enkelt virksomhet/avdeling og til at prosjektet ble evaluert underveis. gruppen bestod av en kontaktperson fra hvert kurssted, kulturleder og prosjektleder. I tillegg valgte vi å knytte en skrivekunstlærer til gruppen for å sikre best mulig kommunikasjon mellom alle impliserte parter. Det var intensjonen at en av skrivegruppens deltagere også skulle være med i referansegruppen. En deltager ble plukket ut, men var forhindret fra å møte. Det ble bare gjennomført to formelle møter da det viste seg vanskelig å finne en felles møtedato ved prosjektets slutt (like før jul). Det første møtet ble benyttet til å gi grundig informasjon om prosjektets innhold og målsetting og til å diskutere hvordan ulike utfordringer knyttet til prosjektets gjennomføring best kunne løses. Det ble på dette møtet også utdelt lister med oversikt over hvert enkelt kurs og med kontaktinformasjon til alle tilknyttede ansatte og skrivekunstlærere. Dette bidro til at både kontaktpersoner og skrivekunstlærere opplevde at de hadde god kommunikasjon underveis. Flere små og store forhold knyttet til prosjektet ble planlagt og løst på hvert enkelt kurssted. På referansegruppens andre møte i juni fikk

deltagerne mulighet til å lytte til hverandres erfaringer og dette bidro positivt til det videre arbeidet rundt gruppene.

2.1.4 Etablering av skrivegruppene

Som det fremgår av prosjektrapporten til Dråpe I (Vallersnes, 2009) ble det i løpet av det første prosjektåret søkt om midler til videre drift av skrivegruppene og utvidelse av tilbudet. I den forbindelse ble det høsten 2009 innvilget 80 000 kr til kreative skrivekurs fra Sykehjemsetaten (trivselsmidler) som gav grunnlag for to kreative skrivekurs. Det ble videre innvilget 120 000 kr fra Den kulturelle spaserstokk for å gjennomføre ytterligere tre kurs. Disse tre skrivekursene ble startet opp i januar 2010 og hadde ti samlinger frem til påske. Der det har vært interesse og ønske om det, har vi lagt opp til at eksisterende grupper så langt mulig skulle få lov til å fortsette. Vi vurderer at dette har vært hensiktsmessig fordi vi ser at det kan ta tid å etablere tillit i en gruppe og å integrere skrivegruppen som en del av det aktive indre livet i en institusjon. Tabellen under gir en oversikt over hvilke skrivegrupper som har vært i drift i løpet av de to prosjektårene.

TID	Mars - sept 2009	Sept – des 2009	Jan - mars 2010	April – sept 2010
BEVILGNING	Dråpe I, Extrastiftelsen	Sykehjemsetaten, trivselsmidler	Kulturelle Spaserstokk	Dråpe II, Extrastiftelsen
STED:				
Vålerenga dagsenter	██████████			
Sofienbergsenteret dagsenter	██████████	██████████	██████████	██████████
Ammerudhjemmet		██████████	██████████	
Engelsborg eldresenter			██████████	██████████
Sofienbergsenteret sykehjem				██████████

Som det fremgår av tabellen var to av gruppene allerede etablert da Dråpe II prosjektets skrivekurs formelt startet opp i april 2010. På sykehjemmet ble skrivegruppe etablert for første gang i forbindelse med prosjektet. Dette var også den aller første gruppen som kun hadde sykehjemsbeboere som deltagere. Skrivegruppens deltagere ble rekruttert i samarbeid

med kontaktpersonen for de ulike prosjektstedene. Kriteriet for alle gruppene har hele tiden vært at: «Deltagerne må være kognitivt i stand til å delta i et læringsfellesskap og til selv å tenke ut sine tekstformuleringer.» Det ble også understreket at selv om de som hadde mye erfaring med bruk av ord og skriving gjennom et langt liv var hjertelig velkommen i gruppen, kunne erfaring tyde på at det tildels er brukere som aldri tidligere har benyttet det skrevne ord i særlig grad som kunne vise seg å ha aller mest utbytte av gruppen. Dette fordi de enda mer enn andre vil ha mulighet for ny læring og for å få hente frem/dele stoff som hittil ikke har vært etterspurt. I de gruppene som har vært etablert over lengre tid har nyrekruttering vært vurdert fortløpende. Sammensetning og andre særtrekk ved de ulike skrivegruppene beskrives nærmere i kapitlene 2.2.1.6 til 2.2.1.8.

2.2 Gjennomføringsfasen

2.2.1 Gjennomføring av skrivegruppene

2.2.1.1 Rammer

Skrivekursene startet opp medio april og varte til medio september. Kurssamlingene ble avholdt til fast tid hver uke, kun avbrutt av sommerferie. Totalt ble det gjennomført 12 kurssamlinger finansiert av Dråpe II. Hver samling på dagsenteret og eldresenteret varte i 1,5 time med en liten kaffepause til slutt. På sykehjemmet ble det vurdert som mest hensiktsmessig både av praktiske årsaker og utifra deltagerens konsentrasjonsevne å ha en time sammenhengende arbeid uten kaffe. Til gjengjeld var skrivekunstlærerne behjelpelige med å samle deltagerne og trille dem/følge dem til/fra kurslokalet. Det var rom for mellom 6 og 12 deltagere på hver gruppe avhengig av funksjonsnivå. Det ble lagt vekt på å finne et skjermet rom til kurset. Vi ønsket ikke å bli lyttet til og vi ønsket mulighet for stillhet til arbeidet. Rommet måtte ha gode arbeidsforhold med bordplass og om mulig ha en avslappet atmosfære. Samlet sett hadde vi 22 innskrevne brukere på skrivekursene. Av disse var 3 menn og resten kvinner. De fleste deltagerne var over 80 år (64%) med en aldersvariasjon fra 53 til 100 år.

2.2.1.2 Gruppeklima

Gruppeklima ble tatt opp som tema på første møte. Deltagerne ble informert om rammene for gruppen. Det ble lagt vekt på at skriverommet er et rom for tillit og diskutert hva som skal til

for å få dette til. Det ble informert om at det i skrivekurset er tekstene som er fokus, tiden setter grenser for muligheten til å dvele ved innhold. Å skrive kan bringe frem minner og sterke opplevelser, men det ble understreket at deltagerne selv velger hvor personlige tekstene skal være. En god regel er at det som blir tatt opp i skrivegruppen skal få bli i gruppen og ikke deles med andre med mindre den enkelte har gitt tillatelse til det. På de gruppene som bestod over tid ble disse gruppereglene gjentatt når det startet opp nye deltagere i gruppen. Vi opplevde også at de gruppene som bestod over lang tid hadde så gradvis utskiftning at nye deltagere fort falt inn i det allerede etablerte gruppeklime. De vant gruppedeltagerne bidro på en god måte til dette og var med på å gjøre de nye trygge med bl.a. å dele av sine erfaringer fra hvordan de selv opplevde det å være ny. En viktig erfaring har vært at også deltagere med demensdiagnoser har kunnet fungere godt i den kreative skrivegruppen uten å forstyrre gruppeklime. Mennesker med demens er også ulike individer med ulike interesser og livserfaringer og demensdiagnosen preger dem på ulikt vis avhengig av alvorlighetsgrad og forløp. Kriteriet for deltagelse har ikke vært endret underveis, men vi ser at personer med demensdiagnoser i en del tilfeller også kan klare å forholde seg til reglene i gruppefellesskapet og klare å formulere sine egne tekster. Avhengig av alvorlighetsgraden av demensdiagnosen vil dette kunne kreve noe mer tilstedeværelse og tilrettelegging fra skrivekunstlærernes side.

2.2.1.3 Bruk av skrivekunstlærere

Prosjektet la opp til at hver kreative skrivegruppe skulle ledes av to skrivekunstlærere. Dette ble gjort også i forbindelse med Dråpe I (og alle andre kurs beskrevet i kapittel 2.1.4). Hensikten med dette var at skrivekursene skulle holde høy kunstnerisk kvalitet. Vi tror at kreativ skriving kan benyttes på flere ulike nivå og av flere ulike aktører; den eldre selv, ansatte i eldreomsorgen og frivillige. Vi opplever likefullt at det er verdifullt for den enkeltes opplevelse av å bli tatt på alvor, for deres mulighet til å bli utfordret og få mestre at de får møte profesjonelle skrivekunstlærere der dette er mulig. Erfaringsmessig er det lett å si at en tekst er «fin», mens det å skulle gi en spesifikk og relevant tilbakemelding til hver enkelt er mer krevende. Skrivekunstlærerne har en interesse for ord og en innsikt i litterære virkemidler som gir klare fortrinn i dette arbeidet. Skrivekunstlærernes litterære erfaring gjør dem også godt egnet til å være igangsettere for at den enkelte skal komme med frem med eget stoff og finne sine egne detaljer. Litterær erfaring bidrar også til bevissthet rundt å skille den enkeltes

særegne stemme fra sin egen, også i de tilfeller der teksten blir diktert og skrives ned av skrivekunstlæreren selv.

Heidi Marie Kriznik, Kjersti Bronken Senderud og Eli Sol Vallersnes var skrivekunstlærere for de første kursene (Dråpe I). Fra høsten 2009 trakk Eli Sol Vallersnes seg fra denne oppgaven (pga flytting til Haugesund) og Heidi Marie Kriznik og Kjersti Bronken Senderud fortsatte som skrivekunstlærer med henholdsvis Øyvind Ellenes og Linda Gabrielsen som samarbeidspartnere. Alle disse fire skrivekunstlærerne valgte å fortsette med prosjektet også i 2010. Dette har vært en stor fordel både for deltagerne som har fått etablere trygghet og tillit til sine skrivekunstlærere over tid, men også for prosjektet ettersom det har muliggjort overføring av kunnskap og erfaring fra år 1 til år 2 og videreutvikling av den enkelte skrivekunstlærers kjennskap til målgruppen.

I forbindelse med Dråpe I ble det satt av et eget møte mellom skrivekunstlærerne og prosjektleder for å diskutere rammer og innhold i kurset. Det ble også laget en veiledende oversikt over hvilke temaer som skulle tas opp. Ettersom det ikke hadde vært ny utskiftning blant skrivekunstlærerne da Dråpe II startet, ble det besluttet og fortsatt legge de opprinnelige rammene til grunn (se kapitlene 2.2.1.1 og 2.2.1.2). De oppsatte temaene fra Dråpe I (se vedlegg 1) har blitt benyttet som idebank/utgangspunkt for nye grupper, men med tilpasninger underveis. For allerede igangsatte grupper har temaer blitt valgt utifra hva som erfaringsmessig har fungert godt for den aktuelle gruppen. I en del tilfeller har gamle tema blitt tatt opp igjen med nye innfallsvinkler eller med nye utfordringer lagt til den opprinnelige oppgaven etterhvert som gruppene utviklet sin evne til å håndtere sammensatte/utfordrende oppgaver.

2.2.1.4 Skrivekursets innhold

Hver kursdag startet opp med å gi deltagerne en oppgave eller tema som kunne inspirere deres mentale forflytningskraft og deres skrive lyst (se vedlegg 1). Oppgavene kunne ta utgangspunkt i en oppgavetittel, musikk, taktil stimulering, gjenstander, steder, historiske øyeblikk eller være knyttet til ulike måter å fortelle på/sjanger. De fleste oppgavene ga mulighet til å velge å fokusere på personlig historie/erindring, men man kunne også velge å ta utgangspunkt i andre ting. Kursdeltagerne ble oppfordret til å bruke prosadiktet evt kortprosaformen som utgangspunkt for sine tekster. Dette har erfaringsmessig fungert godt

(Koch, 1977) og er mest hensiktsmessig utifra den tid som er til rådighet. For å minske barrieren mot å komme igang, ble det de første gangene valgt eksempeltekster med enkelt og direkte språk som innbyr til sjangeren. Etter hvert ble også mindre tilgjengelige tekster brukt som eksempel for å trigge nysgjerrighet og gi utfordrende tekstopplevelser. Deltagernes tekster ble skrevet/diktert på kurset og deretter lest høyt og kommentert. Skrivekunstlærerne la i sine kommentarer vekt på å gi konkret og tydelig tilbakemelding om det som fungerte godt i de enkelte tekstene. Ved systematisk å trekke frem de gode aspektene ved hver enkelt tekst får deltagerne et innblikk i hva poetisk språk er, hva de får til og hva de kan strekke seg etter. Målet var at den enkelte skulle bli utfordret, men også få oppleve mestring.

2.2.1.5 Innholdet i en kursdag

En dobbelttime kan f.eks foregå slik:

- Skrivekunstlærerne innleder med å lese diktet *Hvem er det som plystrer ned veien klokken seks om morgenen?* Av Gro Dahle
- Skrivekunstlærerne innleder oppgaven, eks slik: «*Idag skal vi jobbe med lyd. Lyder blir ofte tydeligere i mørket. Hvilke lyder hører du om natten? Har du en klokke som tikker? Hører du lyder fra gata? Er det et gulv som knirker? Kanskje er det noen lyder som alltid er der og noen som bare er der av og til? Kanskje kan en enkelt lyd fortelle en hel historie? Oppgaven i dag er «Lydene om natten». Du kan skrive om lydene om natta der du bor nå. Eller kanskje vil du skrive om lydene fra en spesiell natt? En natt i telt? Under åpen himmel? Eller fra et spesielt sted: Et sommersted? Det stedet du bodde da du var liten? Kanskje var det andre lyder om natta da du var liten? Lydene av de voksne som er våkne? Kanskje lyden av en mamma som rasler med avisen? Kanskje vet du også hvor mamma sitter, hvordan hun ser ut når hun rasler med avisen? ...»*
- Skrivekunstlærerne gir alle tid til å tenke og går deretter rundt for å spørre spørsmål/være igangsettere slik at alle finner et sted å være, skrive utifra. Skrivekunstlærerne noterer for de som ikke kan skrive selv.
- Når alle er ferdig leses tekstene høyt. Deltagerne kommenterer spontant. Skrivekunstlærerne forsøker å trekke frem det som er eget/ fungerer godt ved hvert enkelt bidrag. Virkemidler som er brukt kommenteres og skrivekunstlærerne synliggjør hva som gjør hver enkelt tekst spesiell.

- *Kaffepause, samtale.*
- Skrivelærerne presenterer et dikt fra en etablert forfatter som har et tema eller benytter virkemidler som er relatert til den oppgaven vi har hatt. Skrivelærerne og kursdeltagerne diskuterer hva som gir diktet egenart. Hvilke teknikker som brukes og i hvilken grad de selv har benyttet disse teknikkene.

Dersom vi har tid til overs jobber vi med et fellesdikt: Eks alle skriver en setning hver utfra overskriften: «Det vakreste jeg har sett». De som ønsker det får en oppgave til neste gang.

2.2.1.6 Skrivegruppen på Sofienbergsenterets dagsenter

Skrivegruppen på Sofienbergsenterets dagsenter ble ledet av Kjersti Bronken Senderud og Øyvind Ellenes. Sidsel Berg ble tilknyttet gruppen som frivillig i forbindelse med Dråpe I og valgte å fortsette i denne rollen. Hun har bistått i forbindelse med deltagere som trengte særlig oppfølging og har blant gjort det mulig for demente å delta til tross for stort behov for bistand/oppfølging. Gruppen har som hovedregel hatt møtene sine i et eget rom i eldresenterets lokaler. Gruppen har hatt 8 innskrevne deltagere og har lavest gjennomsnittsalder av alle de tre gruppene. 6 av de 8 deltagerne har vært med i skrivegruppen også i 2009, 3 av dem helt fra starten. I løpet av kursperioden døde 1 av deltagerne og 3 måtte slutte pga alvorlig sykdom som krevde institusjonsbehandling. Det har vært en del fravær underveis, men dette har i hovedsak vært knyttet til sykehusinnleggelse og nedsatt allmenntilstand og var ikke uventet utifra helsetilstanden til målgruppen. Gruppen har hatt et snitt på ca 5 oppmøtte pr gang. Flere av disse har hatt behov for tilrettelegging og bare tre av dem kunne skrive ned ord og lese opp tekst selv. Vår erfaring er at å skrive ned teksten for deltagerne er tidkrevende og at det i en gruppe med mye behov for tilrettelegging ikke er gunstig med mer enn 6-8 faste deltagere. Skrivekunstlærerne har laget en rapport om sine erfaringer med denne gruppen (vedlegg 2) der de blant annet vektlegger skrivegruppens muligheten til utvikling og vekst for den enkelte. De beskriver også hvordan skriverommet innbyr til andre type samtaler enn de man vanligvis har mulighet til å inngå i som bruker av eldreinstitusjoner.

2.2.1.7 Skrivegruppen på Engelsborg eldresenter

Skrivegruppen på Engelsborg eldresenter startet opp i regi av Den Kulturelle spaserstokk i januar 2010. Kjersti Bronken Senderud og Øyvind Ellenes har vært skrivekunstlærere også

for denne skrivegruppen. I utgangspunktet hadde vi forventet at eldresentergruppen der rekrutteringsgrunnlaget bestod av mer funksjonsfriske eldre ville ha mulighet til å bli den største gruppen. Det viste seg at mange hadde stor skepsis til å skulle delta i en skrivegruppe. De mest funksjonsfriske hadde tildels også mange andre faste tilbud som de var brukere av og som gjorde at de ikke nødvendigvis hadde tid/lyst til å sette igang med noe nytt. Eldresentergruppen har dermed kun hatt 4 innskrevne brukere til tross for flere forsøk på ytterligere rekruttering. gruppen hadde høyere gjennomsnittsalder enn de øvrige ettersom alle deltagerne var over 80 år. Skrivekunstlærernes erfaring er at denne gruppen har hatt stor betydning for de som har deltatt, (se vedlegg 2). Deres erfaring er også at eldresenterdeltagerne skriver lengre tekster og stiller høyere krav til detaljer og omfang på den tilbakemelding de får på tekstene. Sånn sett hadde det vært vanskelig å holde samme kvalitetsnivå på gruppen dersom den skulle hatt 12 deltagere slik ambisjonen var.

2.2.1.8 Skrivegruppen på Sofienbergssenterets sykehjem

Denne gruppen startet opp for første gang i forbindelse med prosjektet. Heidi Marie Kriznik og Linda Gabrielsen var gruppens skrivekunstlærere. Ved oppstart ble det bestemt at alle gruppens deltagere skulle rekrutteres fra sykehjemets post 6. Dette er en sykehjems post med 17 enkeltrom der en i størst mulig grad har forsøkt å samle bare klare beboere. Ved oppstart hadde gruppen 10 innskrevne brukere. Dette viste seg vanskelig å håndtere både fordi mange av deltagerne hadde behov for tilrettelegging, men også fordi et par av deltagerne hadde vanskeligheter med å følge gruppefelleskapets regler. Disse to valgte selv å trekke seg og gruppen har hatt 8 innskrevne deltagere det meste av perioden. En av deltagerne døde i løpet av kursperioden, men en ny har også kommet til. To trakk seg underveis fordi de ikke opplevde at tiltaket passet for dem. For den ene av dem handlet nok dette like mye om sykdomsutvikling som manglende interesse. Også denne gruppen har etablert en trygghet der viktige og såre tema har kunnet komme frem. Linda Gabrielsen beskriver det slik: «Jeg opplever at humor har vært viktig på disse skrivekursene, ikke en ironisk distanse, men en tilstedeværelse med like mye latter og glede, som alvor overfor tekstene. Siden de beveger seg inn i veldig private historier, og siden det ofte kommer såre og sorgfulle ting frem, synes jeg det har vært viktig å lete etter et varmt blikk, en glede eller humor i forhold til hvordan dette er skrevet/fortalt.» Skrivekunstlærerne er bevisste på at de ikke er terapeuter, men historier

som fortelles må likevel håndteres på en respektfull og god måte innenfor de rammene som skrivegruppen gir.

2.2.1.9 Synliggjøring av tekstene

Det ble satt opp montre/oppslagstavler tilknyttet alle kursstedene for å kunne vise frem noen av tekstene som var blitt laget. På Sofienbergssenteret ble tekstene byttet jevnlig. På eldresenteret var deltagerne mer tilbakeholdne med å dele tekst. Her ble derfor løsningen å lage en tekstutstilling midtveis i kurstiden der et utvalg tekster ble presentert. Tekster ble også hengt opp ved kursets slutt i forbindelse med lanseringen. Presentasjon av tekst var viktig både for at det som skjedde på kurset skulle oppleves som betydningsfullt og for at skrivekurset skulle være en integrert del av virksomhetene, til glede også for andre brukere, ansatte og pårørende. Vi publiserte også jevnlig nye tekster på prosjektets nettside www.bymisjon.no/draapen. Dette økte tilgjengeligheten til tekstene også for dem som hadde sine pårørende i andre deler av landet. Det var et uttalt ønske at tekstene skulle tas i bruk både ved kulturarrangementer, i internaviser osv. og vi opplever å ha lykket langt på vei med dette. At tekstene finnes og kan benyttes, har etterhvert blitt godt kjent i SKBO. Vi har også opplevd interesse utenfra ved at tekster er kommet på trykk i avis og i kvinnekalender. Tabellen i kapittel 2.2.1.9 gir en uttømmende oversikt over spredningen av tekster.

Ingen av tekstene ble tatt i bruk uten at forfatteren har gitt sin tillatelse. Dette er viktig både for den gjensidig tilliten som skal eksistere i skriverommet, men også for at den enkelte tekstsriver tydelig skal få oppleve å selv være «eier» av teksten. Vår erfaring som skrivekunstlærere er at synliggjøring av tekst er en viktig del av prosjektet. Vi opplever at de tekstene vi presenterer lever sitt eget liv uavhengig av den enkelte tekstsriver. Dette bidrar til å gi anerkjennelse til den som har skrevet dem, men det er også viktig for at skrivekurset skal kunne ha betydning utover opplevelsen til de konkrete deltagerne.

2.2.1.9 Oversikt over spredning av tekster fra prosjektet

Ukas tekst	Nye tekster er blitt hengt opp jevnlig på plansjer på følgende steder: Dagsenter, ansattkantine, heis, oppslagstavle post 6, eldresenterkafé
Ukas tekst på nett	Tekster er jevnlig blitt lagt ut på nettsiden www.bymisjon.no/draapen
Kulturarrangement ol virksomhet	Tekster er blitt lest opp i forbindelse med kulturarrangement på virksomheten, i lesestund, på pårørende fest, i avdelingsmøter og ledermøter på sykehjemmet mm
Samtalegruppe virksomhet	Tekster er også blitt benyttet av prest som utgangspunkt for samtalegrupper
Litterær Kafe	Litterær Kafé med musikk og opplesning er avholdt på Ammerudhjemmet, Engelsborg eldresenter og Sofienberg dagsenter
Publikasjoner o.l. prosjekt	Tekst er blitt benyttet på innkalling til styringsgruppemøter, til opplesning på lansering og er presentert på CD og i Storskriftheft
Publikasjoner virksomhet	Tekster er blitt publisert i Pulsen (Ammerudhjemmets internavis) og i Sofienbergsenterets årsrapport for 2009 og 2010
Eksterne fora	Tekst er blitt presentert i forbindelse med oppslag i Østkantavisa uke 47 og i lokalavisa Groruddalen 4/8-10 Tekst ble lest i forb. med omtale på NRK P2, Sånn er livet 17/12-2010 To tekster ble etterspurt til bruk i Sarepta Forlags Kvinnekalender 2011 Helse og omsorgsdepartementet har signalisert at de ønsker å bruke utdrag i forbindelse med taler ol En tekst presentert i Extrabladet mars 2010
Antologier	Hver deltager fikk 5 antologier med egne + ukas tekster samt 5 eksemplarer av CD og storskriftheft CD og storskriftheft ble også distribuert til alle avd. i involverte virksomheter og spredd eksternt og internt i forbindelse med lansering

2.2.2 Gjennomføring av spørreundersøkelsen

2.2.2.1 Utarbeidelse av spørreskjema

Hensikten med å utarbeide spørreskjemaene var tredelt:

- * Å lage et enkelt og målrettet evalueringsverktøy som kunne brukes til å innhente tilbakemeldinger i stort antall
- * Å innhente sammenlignbare erfaringer med metoden fra tre ulike arenaer: Sykehjem, dagsenter, eldresenter
- * Å kartlegge metodens ringvirkninger blant pårørende og ansatte

Utgangspunktet vårt for å lage spørreskjemaene var intervjuvarene fra Dråpe I. Det første prosjektåret intervjuet vi tilsammen åtte deltagere, to ansatte og to pårørende. Utifra svarene de gav oss fikk vi en oversikt over hvilke tema som gikk igjen når ulike berørte grupper skulle beskrive hvilken betydning skrivekurset hadde hatt for dem. Vi ønsket nå å teste ut om disse opplevelsene var gyldige også for flere og om det kunne være forskjell mellom de ulike gruppene eldre i forhold til hvilken betydning skrivekursene hadde hatt for dem og deres omgivelser. Det ble utarbeidet tre ulike spørreskjema: Ett for pårørende, ett for ansatte og ett for deltagere. Spørreskjemaene tok utgangspunkt i intervjumalen og vektla tema fra Dråpe I. For hvert spørsmål ble ulike utsagn fra intervjuene satt opp som alternative svar. Det ble for hvert spørsmål sørget for at det også var mulig å reservere seg mot at spørsmålet var relevant for egen opplevelse og for å svare negativt på spørsmålet, også i de tilfeller der det ikke fantes negativt ladede utsagn ang spørsmålsstillingen i intervjumaterialet. Spørreskjemaet ble utarbeidet av prosjektleder ettersom hun hadde best kjennskap til intervjumaterialet fra Dråpe I. En skisse ble lagt frem for fagutviklingsenheten i SKBO i mars og de kom med en del innspill og kommentarer som forbedret den endelige versjonen på flere punkt. Utkast til spørreskjema ble også lagt frem for styringsgruppen før de ble tatt i bruk i september 2010. Spørreskjemaene er presentert i sin helhet i vedleggene 3, 4 og 5.

2.2.2.2 Etske betraktninger

I forbindelse med utarbeidelse av spørreskjemaene ble også etiske sider ved undersøkelsen vurdert. Prosjektleder tok kontakt med personvernombudet for å avklare hvorvidt prosjektet var meldepliktig. Tilrådingen deres var å unngå å trekke inn bakgrunnsspørsmål som ville

kunne identifisere enkeltpersoner i materialet. Bakgrunnsspørsmål ble derfor redusert til et minimum og de spørsmålene vi tok med (som for eksempel alder) ble delt inn i vide kategorier slik at ingen enkeltpersoner skulle kunne gjenkjennes utifra dette. En mer omfattende og nyansert innhenting av bakgrunnskunnskap om den enkelte respondent kunne ha gitt oss interessante tilleggsopplysninger, men prosessen med å melde undersøkelser til personvernombudet er tidkrevende og stod i direkte motstrid til målsettingen om å utarbeide et enkelt og anvendelig måleverktøy. Ettersom spørreundersøkelsen skulle gjennomføres anonymt og ikke inneholde personidentifiserende opplysninger var det ikke nødvendig å innhente samtykke fra den enkelte deltager. Det ble likevel utarbeidet egne informasjonsskriv til hver respondentgruppe for å forklare bakgrunn og hensikt for spørreundersøkelsen og gjøre rede for hvordan svarene ville bli brukt. I forbindelse med at vi ønsket å kontakte deltageres pårørende ble det innhentet skriftlige tillatelse til å gjøre dette hvor deltagerne selv navngav hvem vi kunne få lov til å kontakte (vedlegg 6).

2.2.2.3 Gjennomføring av spørreundersøkelse

Spørreundersøkelsen ble gjennomført etter at gruppene var avsluttet i september 2010. I utgangspunktet ønsket vi å få flest mulig svar og at alle som hadde deltatt minst én gang på et av de kreative skrivekursene skulle svare. Hensikten med dette var å fange opp hvilke årsaker disse hadde for å slutte og å belyse eventuelle negative sider ved skrivekurset. De som hadde deltatt i kreativ skrivegruppe helt fra oppstarten i Dråpe I ble også inkludert selv om noen av disse hadde deltatt på de opprinnelige intervjuene. Deltagerne på eldresentergruppen fylte ut spørreskjema selv. På sykehjemmet og dagsenter trengte flesteparten hjelp til å fylle ut skjema. Prosjektleder leste opp svaralternativene og krysset av på vegne av deltagerne på sykehjemmet. Deltagerne ble spurt i enerom. På dagsenteret hadde prosjektleder selv vært en av skrivekunstlærerne ved oppstarten så her ble deltagerne spurt om sine svar av skrivekunstlærer Heidi Marie Kriznik som ikke hadde tilhørighet til denne gruppen. Spørreskjema til de ansatte ble distribuert til alle de tre aktuelle avdelingene. I den medfølgende informasjonen gjorde vi det klart at vi ønsket at alle som i kursperioden hadde hatt et ansettelsesforhold (faste og vikarer) skulle svare. Kursdeltagere som hadde vært tilstede mer enn fire ganger ble bedt om å plukke ut minst en og gjerne to pårørende som vi kunne få lov til å kontakte. Spørreskjema og informasjonsbrev

ble sendt til de aktuelle adressene sammen med ferdigutfylt frankert svarkonvolutt for å ivareta anonymiteten.

2.2.3 Utarbeidelse av CD

Arbeidet med å lage CD ble ledet av Kjersti Bronken Senderud. Selve innspillingen ble gjennomført i samarbeid med Mats Ivar Takle som også var ansvarlig for redigering av det innspilte materialet, for lydbehandling og for produksjon av master-CD til trykkeri. I prosjektbeskrivelsen legges det opp til å benytte skuespiller til å lese inn en del av tekstene. I samråd med prosjektleder ble det bestemt å la deltageres egne stemmer komme til orde i størst mulig grad. I de tilfellene hvor deltagerne selv ikke kunne eller ville lese selv var det den skrivekunstlæreren som pleide å samarbeide med vedkommende om nedtegning/opplesning av tekst som ble spurt om å lese teksten. Den valgte fremgangsmåten medførte en del utfordringer med tanke på innspillingen av CD. Kjersti Bronken Senderud beskriver det slik i CD'ens teksthefte:

Da vi ble spurt om vi kunne ta ansvaret for å lage en CD med tekster fra skrivekursene ”Å få henge som en dråpe” hadde vi to modeller å forholde oss til. Den ene muligheten var å leie en skuespiller som kunne lese inn alle tekstene i et profesjonelt studio, den andre modellen, som ble den vi valgte, var å la hver deltager som kunne og ønsket det, lese selv. Men denne løsningen ga oss noen praktiske utfordringer. Det ville bli et kronglete prosjekt å frakte alle, med krykker, gå- og rullestoler til et studio. Slik ble det til at vi valgte å gjøre alle opptakene på et kontor på Engelsborg, med de ufullkommenhetene det måtte føre med seg, av sus fra ventilasjonsanlegg, lyder fra gata, osv. Vi valgte allikevel å gjøre det på denne måten for å få den enkeltes stemme på sin egen tekst. Det ligger mye uttrykk i selve stemmen, med den enkeltes betoning, pust og pauser. En kan si at det er mange spor etter et langt liv i et ansikt, men det er det i en stemme også.

Tekstene ble valgt ut av deltagerne selv i samråd med skrivekunstlærerne. Alle som ønsket det fikk tilbud om å delta med tekst på CD. En av bidragsyterne på CD'en var død før innspillingsarbeidet kom igang. To av hennes tekster ble likevel inkludert på CD'en etter strekt ønske fra de gjenværende deltagerne. De pårørende ble forespurt og gav sin tillatelse til dette.

Det ble også gjort en del andre strategiske valg underveis. I stedet for å lage et lavkostnadsprodukt egnet kun for den enkelte deltager, valgte vi å bruke en del penger på lyd kvalitet, design og opptrykk av et 8-siders teksthefte til CD'en slik at vi fikk et kvalitetsmessig godt og innbydende produkt som også kunne benyttes til å markedsføre prosjektideen overfor politikere, bevilgende myndigheter og andre samarbeidspartnere (se vedlegg A). Det ble laget et storskriftheft med alle tekstene fra CD'en som ble utformet med samme omslagsdesign (se vedlegg B). Vi opplever at det ferdige produktet med sitt mangfold av tekst og stemmer presenterer verdien av kreativ skriving for eldre på en god måte. Alle deltagere har fått 5 eksemplarer hver av CD og Storskriftheft. CD og hefte er også distribuert til alle avdelinger i berørte institusjoner og til en rekke utvalgte personer internt og eksternt i forbindelse med lansering (se kapittel 2.3.2 Lansering og vedlegg 7). CD og heftet har også vært etterspurt av ansatte, pårørende og andre og vil bli lagt ut for salg (til selvkost) på www.bymisjon.no/utgivelser. CD'en er foreløbig trykket i 300 eksemplarer.

2.3 Slutfasen

Slutfasen strakte seg fra slutten av september og frem til prosjektårets slutt. I denne perioden skulle resultatene fra spørreundersøkelsene bearbeides. Erfaringer og CD skulle deretter presenteres på en åpen lansering. Avslutning av de kreative skrivegruppene ble markert med Litterære Kaféer.

2.3.1 Bearbeiding av innsamlede data

Det innsamlede materialet fra spørreundersøkelsene ble bearbeidet i samarbeid med Berit Barland, aktivitør på Sofienbergsenteret. Berit Barland fylte svarene inn i data-analyseprogrammet NSD-STAT og sørget for å krysse opplysningene og hente ut statistiske oversikter/tabeller etter innspill fra prosjektleder. Prosjektleder hadde ansvar for å sammenfatte kommentarene og bearbeide/tolke de innkomne svarene. Hensikten med arbeidet var å vurdere om svarene kunne gi oss ny kunnskap om kreativ skriving og vurdere om spørreskjemaene representerte en hensiktsmessig måte for innhenting av den ønskede informasjonen. Ny kunnskap og erfaringer skulle presenteres kort på lanseringen. For å kunne gi ut litt mer informasjon om kunnskapen vi innhentet i prosjektet valgte prosjektleder også å utarbeide miniheftet: «Å få henge som en dråpe – fakta og erfaringer fra to år med kreativ

skrivning for eldre mennesker» (se vedlegg C). Mini-heftet ble delt ut til interesserte på lanseringen og distribueres videre internt i virksomhetene og via styringsgruppens medlemmer.

2.3.2 Lansering

Lansering ble avholdt på Engelsborg eldresenter torsdag 18. november. Målsetningen med lanseringen var både å skape en festdag til ære for deltagerne og å spre informasjon om prosjektet til politikere, organisasjoner, samarbeidspartnere og eldre selv. Det ble satt sammen et kulturelt program (se vedlegg D) og invitasjon ble sendt ut til alle brukere, beboere og ansatte på senteret samt en rekke spesielt utvalgte gjester (se vedlegg 7). Alle pårørende som hadde svart på spørreskjema ble spesielt invitert. Vi ønsket at lanseringen skulle være noe utenom den vanlige hverdagen for deltagerne og at den skulle ha smak og sus av ekte kunstvernissage. Vi valgte derfor å legge en del penger i å få kvalitativt gode kulturinnslag samt at vi serverte kanapéer og sprudledrikk (alkoholfri cider fra polet). Dette, kombinert med at ingen var særskilt ansatt for å ivareta arrangementet, slik at mat osv i stor grad måtte bestilles eksternt snarere enn å smøres internt gav økt kostnadsramme på arrangementet i forhold til opprinnelig budsjett. Vi opplevde imidlertid at vi nådde våre målsettinger for dagen på en god måte. Deltagerne selv fikk hver sin knapphullsblomst og gav uttrykk for stolthet og glede ved å være tilstede og ved å ha bidratt til CD'en. Dette synes vi var viktig å få til. I forbindelse med lanseringen ble det laget plakater med tekster fra CD'en med samme design som CD/teksthefte. Disse ble senere hengt opp på tekstskriverens dører på sykehjemmet og rundt om i lokalene på eldresenter/dagsenter.

2.3.3 Litterær Kafé

I forbindelse med Dråpe I ble det søkt midler fra Norsk forfattersentrum for å gjennomføre Litterære Kaféer i tilknytning til skrivegruppene. På de Litterære Kaféene ønsket vi å lese tekster både fra deltagerne og fra skrivekunstlærernes egen produksjon. Vi ønsket at dette skulle være et litterært møte der både deltagere, skrivekunstlærere, øvrige brukere, pårørende og ansatte kunne delta. Kun én av de Litterære Kaféene vi fikk støtte til, ble gjennomført i 2009. Både Engelsborg eldresenter og Ammerudhjemmet gjennomførte Litterære Kaféer med støtte fra Norsk forfattersentrum i løpet av våren 2010. Ved dagsentergruppen og sykehjemsgruppens avslutninger høsten 2010 ble det også gjennomført Litterære Kaféer

finansiert med midler fra prosjektet. På sykehjemmet ble den Litterære Kaféen gjennomført som en del av programmet på en pårørendefest. Vår erfaring er at disse Kaféene er et viktig bidrag til forankring av prosjektet på prosjektstedene. Det bidrar også til at den enkelte deltager får vise frem hva hun/han har arbeidet med til sine nære omgivelser. Dette er en av flere utgangspunkt for at prosjektet kan ha sine tilsktede ringvirkninger og for at den enkelte deltager kan være med på å påvirke egen rolle/eget nærmiljø.

2.3.5 Videre spredning av prosjektet

Det har under hele prosjekttiden vært jobbet for å spre informasjon om prosjektet og øke prosjektets nedslagfelt. Vi har jobbet underveis med å sikre alternative finansieringskilder til videre drift av gruppene. Som tidligere nevnt fikk prosjektet bevilgninger på 80 000 kr fra Sykehjemsetaten og på 120 000 kr fra Den kulturelle spaserstokk i 2009. Det ble søkt penger fra Sykehjemsetaten i forbindelse med utlysning av trivselsmidler i 2010, men søknaden nådde denne gangen ikke frem. Prosjektet har i løpet av prosjekttiden blitt godt kjent i SKBOs ledelse og de har hatt det med seg i drøftinger med eksterne samarbeidspartnere. Brosjyren fra Dråpe I og annet materiale utarbeidet i prosjektet har gitt et godt grunnlag for å presentere prosjektideen utad. Dette har resultert i en bevilgning på 1 million kroner til videre drift av prosjektet direkte fra Helse og Omsorgsdepartementet. Det har også resultert i en felles søknad fra SKBO, Frelsesarméen og Fransiskushjelpen overfor Backes legat om videre arbeid med kreativ skriving. Denne søknaden er foreløpig ikke avgjort.

Tekster fra prosjektet har vært spredd gjennom ulike kanaler og bidratt til å gjøre innholdet i prosjektet kjent både internt i SKBO og eksternt (se kapittel 2.2.1.9). Kurs i hvordan metoden kan tas i bruk i hverdagen på institusjonene er avholdt i forbindelse med personalseminar for ansatte i SKBO. Det ble også utarbeidet et eget hefte med tips om hvordan metoden kan tas i bruk i forlengelsen av Dråpe I (se vedlegg E). Prosjektet har vært presentert i pressen både i forbindelse med Litterære Kaféer og i forbindelse med CD-lansering.

2.4 Samarbeidspartnere

Som det fremgår av oversikten under forordet for denne rapporten er det mange samarbeidspartnere som har vært involvert i forbindelse med prosjektet. Her omtales noen av disse.

2.4.1 Samarbeid internt i SKBO

I tillegg til styringsgruppens deltagere har fagutviklingsenheten, og informasjonsavdelingen vært viktige interne støttespillere for dette prosjektet. Informasjonsavdelingen har bidratt til utforming av invitasjon og plakat til lansering samt utsending av pressemelding. De er også ansvarlig for nettsidens design og bidrar til å legge ut nytt stoff. Fagutviklingsenheten har gitt nyttige innspill til spørreundersøkelsen. Ammerudhjemmet har ikke formelt være en del av dette prosjektet, men gjennom de eksternt bevilgede midlene har de gjennomført to skrivekurs. Ved innsats både fra skrivekunstlærer, ansatte og frivillige har de klart å få i stand Litterære Kaféer og antologier og slik bidratt til å spre tekster og prosjektidé på en god måte i egen institusjon/eget nærmiljø.

2.4.2 Samarbeid med eksterne og frivillige

Gruppen på Sofienbergsenterets dagsenter har gjennom hele prosjektiden hatt nytte av innsatsen til frivilligmedarbeider Sidsel Berg. Frivillige har deltatt også ved arrangering av de Litterære Kaféene og ved arrangering av lanseringen.

Norsk forfattersentrum har vært en viktig ekstern samarbeidspartner. De har bevilget støtte til de Litterære Kaféene og har også fungert som formidler av skrivekunstlærernes oppdrag. I forbindelse med at prosjektleder flyttet til Haugesund har de også bevilget støtte til to dagsenterbesøk på institusjoner i Haugesund der prosjektleder introduserte metoden og laget ad-hoc tekstutstilling av brukernes tekster og sitater.

Mats Ivar Takle har gjort en uvurderlig innsats for prosjektet gjennom sitt arbeid med å heve lyd kvaliteten på de innleste tekstene. Designer Elin Mack har i tillegg til å gi CD'en et flott og gjennomført design også utvist velvilje i forhold til å la designet bli tatt i bruk i forbindelse med plakater og invitasjoner til lansering.

2.5 Endringer i prosjektet

Prosjektet er i hovedsak utført i tråd med intensjonene i prosjektbeskrivelsen. Noen mindre endringer har oppstått underveis, men styringsgruppen har vurdert at disse ikke var så omfattende at en egen melding til Extrastiftelsen var nødvendig. Noen av endringene har vært nevnt tidligere, men de gjennomgås her på nytt som en del av uttømmende liste.

2.5.1 Endringer i organisasjonsstruktur

Prosjektleder gikk ut av sin lønnede stilling 31. mars. Dette har gitt skrivekunstlærerne større ansvar og flere oppgaver. Heidi Marie Kriznik har bidratt særskilt i forbindelse med spørreundersøkelse og referansegruppe. Kjersti Bronken Senderud har hatt særskilt ansvar for CD-prosjektet. Det er blitt gjort mindre endringer i sammensetningen av styringsgruppen og referansegruppen (se kapitlene 2.1.1 og 2.1.3). Møter og ledelsesstruktur er forøvrig beholdt i tråd med intensjonene.

2.5.2 Endringer i økonomi

Endringene i organisasjonsstrukturene medførte en del endringer i det oppsatte budsjettet (se kapittel 2.1.2). Dette skyldtes hovedsaklig at utgifter knyttet til prosjektleders stilling (se kapittel 2.5.1) ble betydelig redusert og at øvrige utgiftsposter måtte heves for å ta høyde for honorar for utført arbeid tilknyttet posten/aktiviteten. Det ble også foretatt en del andre strategiske valg underveis: som oppjustering av kvalitet på CD (se kapittel 2.2.3) og tilsvarende på lansering (se kapittel 2.3.2) og dette bidro til at disse to postene ble ytterligere forøket i forhold til budsjettet slik det så ut etter revisjonen i mars. Dette var mulig ettersom utgiftene til prosjektleders stilling viste seg å bli enda mindre enn beregnet ved revisjon av budsjettet i mars. Nedenfor følger en oversikt over budsjettpostene slik de så ut ved prosjektsøknad, ved justering i mars og ved prosjektets slutt. I det innsendte regnskapet i forbindelse med *Å få henge som en dråpe II* er bevilgningen på 120 000 fra den kulturelle spaserstokk også tatt med. Bortsett fra det som er redegjort for her er det ellers bare foretatt mindre endringer i forhold til opprinnelig budsjett.

Budsjettposter	Opprinnelig budsjett	Revidert pr 26/4	Revidert pr 13/12
Prosjektleder, lønn inkl.sos.kost.	170 000	80 000	57 000
Honorar skrivekunstlærere	144 000	180 000	180 000
Ekstern veiledning/tjenester	10 000	25 000	32 000
Regnskap, revisjon	7000	7000	0
Innlesing lydfil, trykk av CD	15 000	50 000	65 000
Lansering	10 000	14 000	22 000
Totale kostnader	356 000	356 000	356 000

Egenandel prosjektsteder	30 000	30 000	30 000
Egenandel Aldring og Kultur	20 000	20 000	20 000
Støtte Helse og Rehabilitering	306 000	306 000	306 000
Totale inntekter	356 000	356 000	356 000

2.5.3 Endringer i aktivitet, evaluering

De endringene som er omtalt over har ikke ført til vesentlige avvik fra prosjektets intensjoner og aktiviteter slik de blir beskrevet i prosjektbeskrivelsen. Noen mindre både positive og negative konsekvenser har de likevel hatt. Skrivekunstlærernes aktive rolle har vært positiv fordi den har betydd at de har vært tettere knyttet både til kursstedene og til SKBO's ledelse enn det som var intensjonen. Når nå prosjektleder ikke lenger er aktuell som pådriver av det videre arbeidet med kreativ skriving i SKBO, pga flytting til Haugesund og oppstart i ny jobb, representerer det tette samarbeidet med skrivekunstlærerne en ressurs for videre satsning på kreativ skriving i SKBO. Videre har de frigjorte midlene i forbindelse med prosjektleders avgang fra lønnet stilling muliggjort den ekstra økonomiske satsingen som ligger til grunn for økt kvalitet både på CD og Lanseringsfest.

Til gjengjeld har prosjektleders fratreden fra lønnet stilling åpenbart redusert hennes mulighet for ekstra innsats i prosjektet utover det som var fastsatt i prosjektbeskrivelsen. Hun har ledet og koordinert prosjektarbeidet gjennom hele perioden, men ikke hatt mulighet til å skrive artikler, søke midler, holde foredrag osv i samme grad som i første prosjektår. Ett av punktene på prosjektbeskrivelsen står som følge av sprengt arbeidskapasitet fortsatt ugjort ved prosjektårets slutt: Dette dreier seg om oppgradering av nettside. Arbeidet med dette ble startet opp i mars, men ble så lagt på is da prosjektleder gikk ut av sin stilling i prosjektet. Berit Barland, aktivitør ved Sofienbergssenteret har tatt ansvar for at det gjennom hele prosjektperioden har vært presentert tekster på nettsiden. Prosjektleder skal sørge for at lydfiler legges ut og at teksten på sidene oppdateres i tråd med aktuell status innen utgangen av april 2011.

3.0 RESULTATER OG RESULTATVURDERING

Hensikten med spørreundersøkelsen var å utvikle et enkelt måleverktøy og å få belyst om vi hadde nådd våre mål med prosjektet. Vi ønsket at spørreundersøkelsene både skulle gi kunnskap om deltagerens opplevelser, om hvilke ringvirkninger kursene har hatt og om hvorvidt skrivekursene fungerer forskjellig på ulike arenaer. I dette kapittelet vil resultatet av spørreundersøkelsen gjennomgås før vi diskuterer dette resultatene i lys av prosjektets målsetting. Til slutt drøftes prosjektets nytte for de ulike berørte parter og dets overføringsverdi og muligheter for videre spredning og vekst.

3.1 Resultater av spørreundersøkelsene

3.1.1 Felles betraktninger

Spørreundersøkelsen omfattet tre ulike spørreskjema: ett for ansatte, ett for pårørende og ett for deltagere. I dette underkapittelet tar vi for oss en del utfordringer knyttet til oppslutning og metode før vi i de neste underkapitlene diskuterer den enkelte spørreundersøkelse hver for seg.

3.1.1.1 Oppslutning

Spørreundersøkelsen gav oss ikke like mange svar som vi hadde håpet på. Vi hadde forventet et noe høyere deltagerantall, særlig på eldresenteret. Fra deltagerne fikk vi inn 14 svar til tross for at vi totalt hadde hatt 22 innskrevne brukere i løpet av kursperioden. Av de 8 som ikke svarte var 6 direkte forhindret: 3 var innlagt annen ekstern institusjon, 2 var døde og 1 hadde hatt en videreutvikling av demenssykdom som gjorde det uaktuelt å delta. To deltagere som hadde skapt uro på sykehjemsgruppens første møte for deretter å ikke delta i kurset, valgte vi å ikke inkludere i spørreundersøkelsen.

Fra de pårørende fikk vi bare inn 4 svar. Vi hadde besluttet at pårørende kun skulle kontaktes etter at tillatelse var gitt av deltageren selv. Det viste seg at flere vegret seg for å la oss kontakte pårørende. Dette gjaldt særlig eldresentergruppen der ingen gav tillatelse til å ta slik kontakt. På sykehjem og dagsentergruppen ble en del tillatelser gitt, men deltageren hadde i mange tilfeller ikke oppdatert adresse til den pårørende de gav oss tillatelse til å kontakte. Av totalt 14 gitte tillatelser viste det seg at 3 hadde så mangelfull adresse at brev ikke ble sendt ut.

Av de 11 brev som ble sendt ut kom ett i retur fra postverket. Det vil si at vi kan anta at 10 pårørende faktisk mottok forespørselen om å delta. Av disse valgte altså bare fire å sende sine svar i retur til oss.

De ansatte var de som gav størst oppslutning om undersøkelsen. Her hadde vi god hjelp av kontaktpersonene på den enkelte virksomhet/avdeling som bidro til å dele ut skjema og purre på svar. Såvidt vi kjenner til er antall svar i hovedsak sammenfallende med det antall potensielle respondenter som var på jobb i det tidspunktet undersøkelsen ble gjennomført (uke 36 og 37).

3.1.1.2 Svakheter ved fremgangsmåten

Alle spørreskjema skulle i utgangspunktet besvares anonymt og fylles ut av respondenten selv. For deltagerne på sykehjem og dagsenter lot dette seg ikke gjøre for flertallet fordi de hadde vansker enten med å holde en penn eller lese. Selv om de fikk bistand til utfylling av en person som ikke hadde vært tilstede ved deres kurs, kan vi ikke se bort fra at det kan ha påvirket svarene at de visste at den som bidro med utfyllingen hadde en tilknytning til prosjektet. Dette kan ha gitt en tendens til å gi mer positive svar enn om de selv hadde kunnet fylle i skjemaet.

Alle skulle svare på skjemaene ved skrivekursets slutt. På dette tidspunktet var det ennå ikke avklart om skrivegruppene ville kunne fortsette etter at prosjektperioden var over. I flere av svarskjemaene er det satt opp kommentarer om at vedkommende respondent ønsker at kurset skal fortsette. Tidspunktet for undersøkelsen kan ha ført til at mange tenkte at deres svar direkte ville kunne påvirke eventuell videre drift av kursene. Ønsket om å få fortsatt kurs kan ha ført til at den enkelte svarte mer positivt på hvorvidt kurset har påvirket dem, avdelingen osv. enn det var grunnlag for, for på den måten prøve å bidra til at kurset fikk fortsatte midler. På den annen side kan man også tenke seg at det er den positive betydningen kurset faktisk har hatt som gir opphav til de mange kommentarene om at man ønsker en videreføring av kurset.

Oppslutningen om undersøkelsen er i hovedsak god fra ansatte og deltagere når vi tar i betraktning at mange av deltagerne var forhindret av helsemessige årsaker. At så få pårørende velger å svare gjør det vanskelig å trekke klare konklusjoner utifra deres svar. Få svar fra de

pårørende kan sees som et uttrykk for at de ikke kjente til kurset eller ikke mente at det var viktig. Det kan også sees i sammenheng med at det krevde mer egeninnsats fra deres side enn fra de øvrige gruppene ettersom de pårørende ikke hadde noen form for oppfølging. De måtte selv ta initiativ til å fylle ut skjemaet og sørge for å sende det i retur.

Sist men ikke minst tenker vi at måten spørreskjemaet var laget på, på mange måter legger opp til at de svarene vi fikk i første prosjektår skal bli reproduisert. Her styres den enkeltes opplevelse av å delta i kurset mot ferdigproduserte utsagn som kan være med på å forme eller forsterke det de ønsker å si. Det var ikke like mange negative som positive svaralternativer og dette kan ha bidratt til å styre svarene i positiv retning. Til gjengjeld er det slik at spørreskjemaenes utsagn bygger på intervju svarene fra Dråpe I. Her var det svært få som uttalte seg negativt om kurset. Der vi har hatt negative utsagn fra intervjustudiet, er disse tatt med. Der vi ikke har hatt det, er det blitt konstruert negative svaralternativer for å sikre at det var mulig å gi uttrykk for en negativ opplevelse. Spørreundersøkelsen har begrensninger på den måten at de enkelte svaralternativene bare i få tilfeller er gradert. De gir oss et bilde av hvor mange av respondentene som opplever at et gitt utsagn kan gjelde for dem, men ikke i hvor stor grad utsagnet har vært sentral for deres opplevelse.

3.1.2 Resultat spørreundersøkelse brukere

Av de svarene vi fikk fra deltagerne var 3 tilknyttet eldresenter, 5 var tilknyttet dagsenter og 6 var tilknyttet sykehjem. Hensikten med denne delen av undersøkelsen var å få innblikk i hvilken betydning skrivekurset hadde hatt for den enkelte og å undersøke om de resultatene vi fant gjennom intervjuene i Dråpe I var gyldige for flere. Et tydelig i tema i alle de 8 intervjuene i forbindelse med Dråpe I var livsinnhold. Å være med i skrivegruppen påvirket hverdagen til den enkelte: Det gav noe å glede seg til i forkant, noe å tenke på i etterkant, noe å dele med pårørende og noe å snakke om. Det gav livet innhold. Fellesskapet i gruppen og det å bli utfordret og få bruke hjernen var også sentrale tema i intervjuene. Slik vi oppfatter det viser svarene på årets spørreundersøkelse langt på vei at de temaene vi fant gjennom intervjuene i første prosjektår er gyldige også for flere. Deltagerne både på eldresenter, dagsenter og sykehjem vektlegger først og fremst fellesskapet i gruppen når de skal angi hvilke sider ved kurset som har hatt mest betydning for dem (79%). For å karakterisere dette

fellesskapet har 11 personer (79%) krysset av for «respekt» og 10 personer (71%) krysset av for «humor». «Tillit», «omtanke» og «samhold» vektlegges også av et høyt antall (8 personer = 57%). Det er også viktig for deltagerne at kurset gir dem anledning til å bruke hjernen (71%). 79% sier at de er blitt utfordret av å gå på skrivekurset. Dette gjelder i aller størst grad deltagerne på eldresenter og dagsenter. Det er også disse som i størst grad oppgir at det å delta på kurset har gitt dem en opplevelse av mestring. På spørsmål om det å delta på det kreative skrivekurset har påvirket dem på noen måte, svarer deltagerne slik:

Har kurset påvirket deg på noen måte? (deltagernes oppslutning om påstandene i % av dem som fullførte kurset)	
Mer å tenke på	100%
Noen av de tekstene jeg har skrevet betyr mye for meg	91%
Større tro på meg selv	82%
Mer opplagt	73%
Tør mer	64%
Kan mer	64%
Bedre humør	55%
Mer opptatt av litteratur og lesing	55%
Det finnes tekster jeg har skrevet som har betydd noe for andre	55%
Sliten	27%
Ikke påvirket meg	27%

Med tre unntak bekrefter alle deltagerne at de har delt tekster med sine pårørende. Av de tre som ikke har delt tekst, sluttet to etter svært kort tid. Tekster er blitt delt med mor, søster, bror, sønner, døtre, svigersønner, svigerdøtre, barnebarn, venner, naboer og medbeboere/ansatte. Deltagerne oppgir også i stor grad at det å få lytte til de andres tekster har hatt en positiv betydning for dem. Dette var også et sentralt funn i forbindelse med intervjuene tilknyttet Dråpe I. Skrivegruppen har betydning ikke bare gjennom hva man selv skriver, men gjennom de refleksjoner og opplevelser som oppstår når man får lov til å dele de andres tekst.

Hvilken betydning har de andres tekster hatt for deg? (deltagernes oppslutning om påstandene i % av dem som fullførte kurset)	
Lært meg mer om de andre	100%

Utvidet horisonten min	91%
Berørt meg	91%
Lært meg mer om meg selv	82%
Mitt syn på en eller flere av de andre deltagerne har endret seg	55%
Har ikke hatt betydning	27%
Har hatt en annen betydning enn nevnt her	9%

Av de som svarer på spørreundersøkelsen var det tre som hadde valgt å slutte etter kort tid. Disse har gjennomgående svart mer avkrefteende på hvorvidt skrivekurset har hatt en betydning for dem. I de to forutgående tabellene er deres svar tatt ut ettersom det ikke er rimelig å vente at et kurs skal ha innvirkning på en deltager etter en til to oppmøter. En av deltagerne oppgir sykdom og legebesøk som grunnlag for å slutte. En annen sier «jeg ble lei, jeg blandet ting» og denne uttalelsen kan sees i sammenheng med at avdelingen oppgir at deltageren hadde en negativ utvikling av mental funksjon i samme periode. Den siste av de tre deltagerne som sluttet var mer opptatt av muntlig enn av skriftlig fremstilling og syntes rett og slett ikke dette passet for ham.

3.1.2.1 Deltagernes egne kommentarer

Flere av spørsmålene i undersøkelsen hadde kommentarfelt. Kommentarene kan på mange måter sies å være et mer genuint uttrykk for den enkeltes opplevelse. Enkelte forhold har vært så viktige for opplevelsen at respondentene tar seg bryet med å nevne dem særskilt og de omtaler disse forholdene med sine egne ord. Vi gjengir her et utvalg av deltageres egne kommentarer (for samtlige kommentarer fra deltagerne, se vedlegg 8).

- Å få bruke hjernen, det er hovedsaken.

- Ofte tenker jeg så mye på det jeg har skrevet om på kurset at jeg drømmer om det om natten. Jeg gjenopplevde ungdomstiden på et sommersted i drømme – deilig! Var så glad når jeg våknet.

- Da jeg leste inn teksten min på CD'en tenkte jeg: Er det virkelig jeg som har skrevet den?

- Det morsomste var å komme sammen og diskutere litt og prate litt.

- Det er eneste spenninga vi har! Nå som vi ikke blir forelska lenger!
- Det ble et fellesskap for oss i kurset. Jeg er så glad i å få til noe, samme hva, at jeg kan få det til. Er også glad i språk.
- Jeg tør mer å lese opp egne ting, er mindre sjenert. Jeg kan snakke med sidemannen uten å føle meg dum
- Jeg kommer på mye nytt fra min egen historie når jeg hører de andre lese.
- Det å delta på kurset har gjort at jeg føler meg mer voksen, mer sikker.

Disse utsagnene underbygger på mange måter funnene i spørreundersøkelsen og at de spørsmålene skjemaet stiller er relevante. Når deltagerne velger å komme med en kommentar er det i liten grad for å protestere på svaralternativene eller komme med helt andre type opplevelser. De fleste kommentarene forsterker svar/tema som allerede er berørt i skjemaet.

3.1.3 Resultat spørreundersøkelse pårørende

Fra de pårørende fikk vi bare fire svar. Av disse var to svar tilknyttet deltager ved dagsentergruppen og to svar tilknyttet deltager ved sykehjemmet. For å få et noe større bilde har vi valgt å se disse svarene i sammenheng med tilsvarende tilbakemeldinger som kom inn i forbindelse med de intervjuene vi gjennomførte med pårørende i Dråpe I. Det mest interessante funnet i de pårørendes svar er at to (av de seks pårørende vi har vært i kontakt med gjennom begge år) oppgir at det å lese tekster fra skrivekurset har påvirket deres syn på sin slektning. Dette er små tall, men det dreier seg likefullt om store opplevelser. Å skrive tekst kan gi den enkelte anledning til å bli sett på nytt. Kanskje gjenvinne noe av tapt verdighet eller vise frem sider ved seg selv som hittil ikke har vært kjente. Vi tror at dette er betydningsfullt for dem det gjelder og at det kan gjelde flere enn det vårt studiet har klart å fange opp. Det tar tid før tekstene samles, trykkes opp og når frem til de pårørende slik at de kan lese. For mange er det først når kurset er avsluttet og tekstene samlet i personlige antologier at disse ringvirkningene kan oppstå. Dette illustreres også av svarene i undersøkelsen: Av de fire som svarer på årets undersøkelse er det bare to som har lest tekster fra kurset. Dette er de som er tilknyttet deltager ved dagsenterkurset, altså det kurset som har vært i virksomhet lengst. Her har deltagerne allerede hatt egne antologier i ett år og det har

vært arrangert flere Litterære Kaféer. Ingen av de pårørende til deltager fra sykehjemsgruppen oppgir at de har lest tekst. Tekster har hengt oppe i hele kursperioden, men deltagerne har ennå ikke fått sine antologier Litterære Kaféer er heller ikke gjennomført på det tidspunktet spørreundersøkelsen gjennomføres.

Imidlertid oppgir alle de seks vi har vært i kontakt med at de oppfatter det kreative skrivekurset som positivt og at de vurderer at det har hatt stor/svært stor betydning for deltageren. Alle de fire som har lest/hørt tekster oppgir at det kreative skrivekurset har påvirket deres relasjon til deltageren ved at tekstene gir opphav til samtaler. De to som ikke har lest tekster sier at skrivekurset ikke har påvirket dem på noen måte. Vi kan ikke trekke bastante konklusjoner utav dette, men svarene antyder slik vi ser det at tekstene og spredningen av dem er sentralt for at ringvirkninger rundt kurset skal kunne oppstå.

3.1.3.1 Pårørende kommentarer

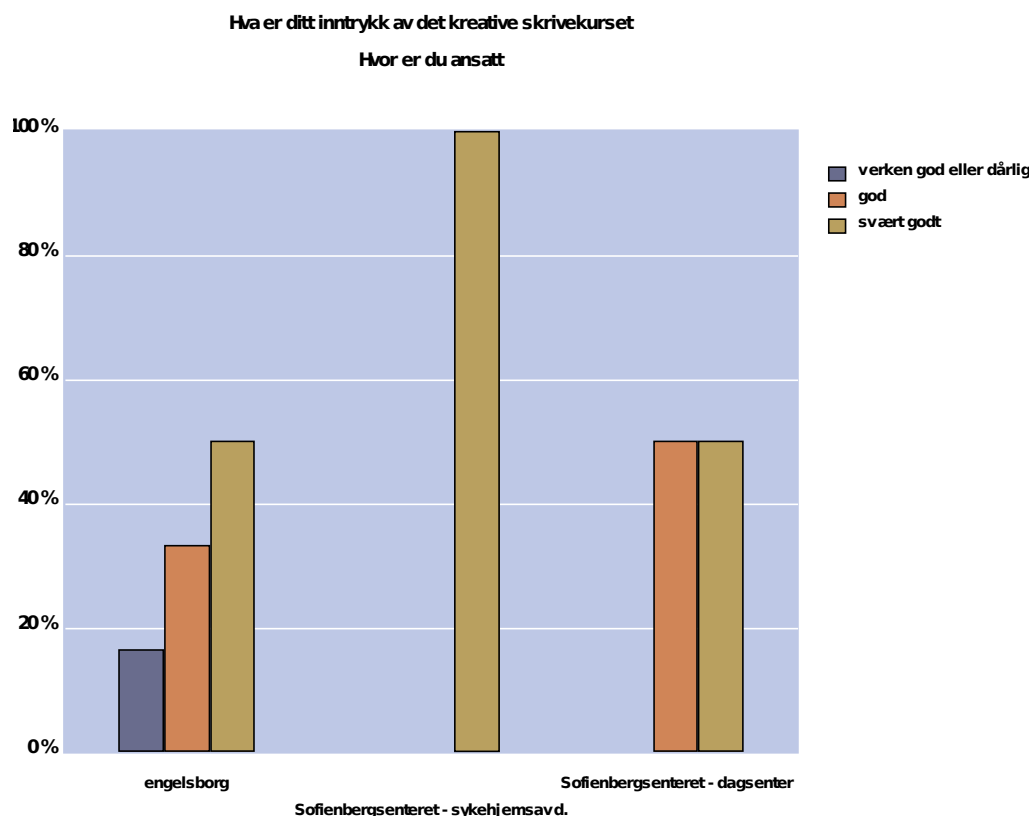
De pårørende gav en til to kommentarer hver som alle gjengis her (se vedlegg 9 for ytterligere detaljer).

- Kurset har vært enormt inspirerende for deltageren som har gledet seg til hver time!
- Jeg hadde hatt ønske om å lese det min mor har skrevet.
- Deltageren var meget fornøyd med kurset.
- Jeg har skjønnet at min slektning har større evne til refleksjon enn jeg trodde.
- Fortsett for all del med skrivekurset. Fantastisk flott tiltak!

3.1.4 Resultat spørreundersøkelse ansatte

25 ansatte tilknyttet eldresenter, dagsenter og sykehjem har svart på våre evalueringsskjema. Alle de som har svart kjenner til at det har pågått kreativt skrivekurs for brukere/beboere tilknyttet avdelingen/virksomheten og alle opplever at det kreative skrivekurset har vært positivt for deltagerne. 88% (22 personer) har lest tekster fra kurset. Alle de tre som ikke har lest tekster fra kurset er tilknyttet eldresenteret. De fleste har fått kjennskap til tekstene via

oppslag på veggen (20). En god del har også opplevd at deltagerne har vist dem tekst (11). Det er de sykehjemsansatte som er mest positive til kurset: Her sier alle de spurte at deres inntrykk av det kreative skrivekurset er svært godt. På dagsenteret og eldresenteret er svarene noe mer variert.

Når vi studerte svarene fra de ansatte nærmere viste det seg at svarene varierte med hvor de var ansatt. Vi velger derfor å i hovedsak omtale svarene hver for seg. Det er svarene fra de sykehjemsansatte som viste seg å være mest interessante. Både fordi disse i størst grad gir uttrykk for at skrivekurs har hatt en betydning (med andre ord er det disse som kan fortelle oss mest om hva en slik betydning består i) og fordi de sykehjemsansatte utgjør den største respondentgruppen (totalt 14). På sykehjemmet antyder svarene at skrivekurset har hatt innvirkning på avdelingen som helhet. Store deler av de ansatte har opplevd at tekstene gir opphav til samtaler (79%), de opplever at tekstene leses aktivt (57%) og at deltagerne er mer aktive i det sosiale miljøet enn de var før skrivekurset startet (43%). Enkelte oppgir også at det kreative skrivekurset påvirker innholdet i samtalene: Beboere og ansatte snakker sammen

om andre ting enn det de snakket om før. På dagsenteret og eldresenteret er slike tendenser mindre tydelige. Det er også vanskeligere å generalisere svarene herfra fordi antallet som svarer er så lavt (henholdsvis 7 og 4). Ikke alle svarer på spørsmålet og enkelte oppgir at hverdagene rett og slett er som før.

På hvilken måte har det kreative skrivekurset påvirket hverdagene i avdelingen?				
De ansattes oppslutning om påstandene i % av de spurte (antall i parentes))				
	Alle	Dagsenter	Eldresenter	Sykehjem
Opphav til samtaler	52% (13)		29% (2)	79% (11)
Tekstene leses aktivt	32% (8)			57% (8)
Mer aktive i det sosiale miljøet	24% (6)			43% (6)
Snakker om andre ting	24% (6)	25% (1)		36% (5)
Deltagerne snakker oftere sammen	4% (1)	25% (1)		
Hverdagene er som før	12% (3)	50% (2)	14% (1)	
Påvirket hverdagene på andre måter	4% (1)		14% (1)	

Tekstene har berørt ansatte både på dagsenter, eldresenter og på sykehjemmet, men det er på sykehjemmet tekstene ser ut til å ha hatt størst betydning. På sykehjemmet svarer halvparten av de ansatte at deres syn på en av beboerne har blitt endret etter å ha lest tekst som vedkommende har skrevet. 21% opplever også at tekstene fra kurset har påvirket deres syn på eldre mennesker generelt. Vi kan ikke vite sikkert om dette har hatt betydning for relasjonen mellom beboere og ansatte. Men det er lett å tenke seg at tekster som berører og påvirker mottakerens tanker og synspunkter også påvirker måten han eller hun snakker og forholder seg på. Når et flertall av de ansatte oppgir at de blir berørt av beboernes tekster og at de har lært dem bedre å kjenne gjennom tekstene de skriver, tror vi dette vil kunne ha betydning for hverdagene på sykehjemsposten. Som det fremgår av tabellen har tekstene hatt betydning også for ansatte på dagsenteret og eldresenteret, men utifra omfanget av dette er det mindre trolig at dette har hatt en betydning for dagsenteret og eldresenteret som helhet.

Hvilken betydning har tekstene hatt for deg?			
Oppslutning om påstandene i % av de spurte (antall i parentes)			
	Dagsenter	Eldresenter	Sykehjem
Tekstene har lært meg noe om den som skrev dem	25% (1)	29% (2)	93% (13)
Tekstene har berørt meg	50% (2)	29% (2)	71% (10)
Tekstene har påvirket mitt syn på den som skrev dem		14% (1)	50% (7)
Tekstene har utvidet horisonten min		14% (1)	43% (6)
Tekstene har lært meg noe om eldre mennesker	50% (2)	14% (1)	36% (5)
Tekstene har påvirket mitt syn på eldre mennesker			21% (3)
Tekstene har lært meg noe om meg selv			14% (2)

3.1.4.1 Kommentarer ansatte

De ansatte har i liten grad gitt utfyllende kommentar ved utfylling av skjemaet. Av de 14 kommentarene som er gitt dreier fem seg om praktiske ting/logistikk, mens fem inneholder positiv omtale og ønske om videre kurs. Kun to av kommentarene gir mer informasjon knyttet til kursets ringvirkninger. Disse er gjengitt nedenfor (for øvrige kommentarer, se vedlegg 10).

- Har også ført til god dialog beboere/pårørende: De har noe positivt å snakke om.

- Svært positiv opplevelse av at beboerne får og blir sett. De byr på seg selv og får økt selvtillit og bedre selvbilde. De er helt oppglødd av dette!

At så få velger å komme med kommentarer knyttet til ringvirkninger og egen eller deltagerens opplevelser kan ha sammenheng med forholdene skjemaet er utfylt under i en travel hverdag i eldreomsorgen. Man kan også tenke seg at antallet kommentarer er et uttrykk for hvor sterke opplevelser respondenten har i forhold til det det spørres om, en slags termometermåler. I så tilfelle tyder kommentarene på at de svarene vi stiller gir positiv gjenklang i forhold til en opplevelse respondenten har hatt og dermed får en del oppslutning, men at dette kanskje ikke nødvendigvis er veldig uttalte, brennende erfaringer hos den enkelte.

3.1.5 Kreativ skriving på ulike arenaer

3.1.5.1 Ringvirkninger på de ulike arenaer

En av prosjektets målsettinger var å undersøke hvordan kreativ skriving fungerer for eldre på ulike arenaer. På dette området har ikke spørreundersøkelsen gitt oss så mye svar som vi hadde håpet. Vi har funnet klare forskjeller i forhold til hvordan og i hvilken grad ringvirkningene gjør seg gjeldende på de ulike prosjektstedene. Det er imidlertid mange forhold ved de ulike prosjektstedene som kan ha påvirket dette resultatet. Blant annet vet vi at bruken av tekst var ulik på de tre prosjektstedene. Eldresentergruppen var tilbakeholden med å dele sine tekster og tekster ble derfor bare presentert ved to anledninger. Dette kan skyldes egenskaper ved deltagerne, det kan også skyldes at en utstilling i en åpen kafé i et eldresenter oppleves som mer offentlig og mindre skjermet enn oppslagstavlen på et dagsenter.

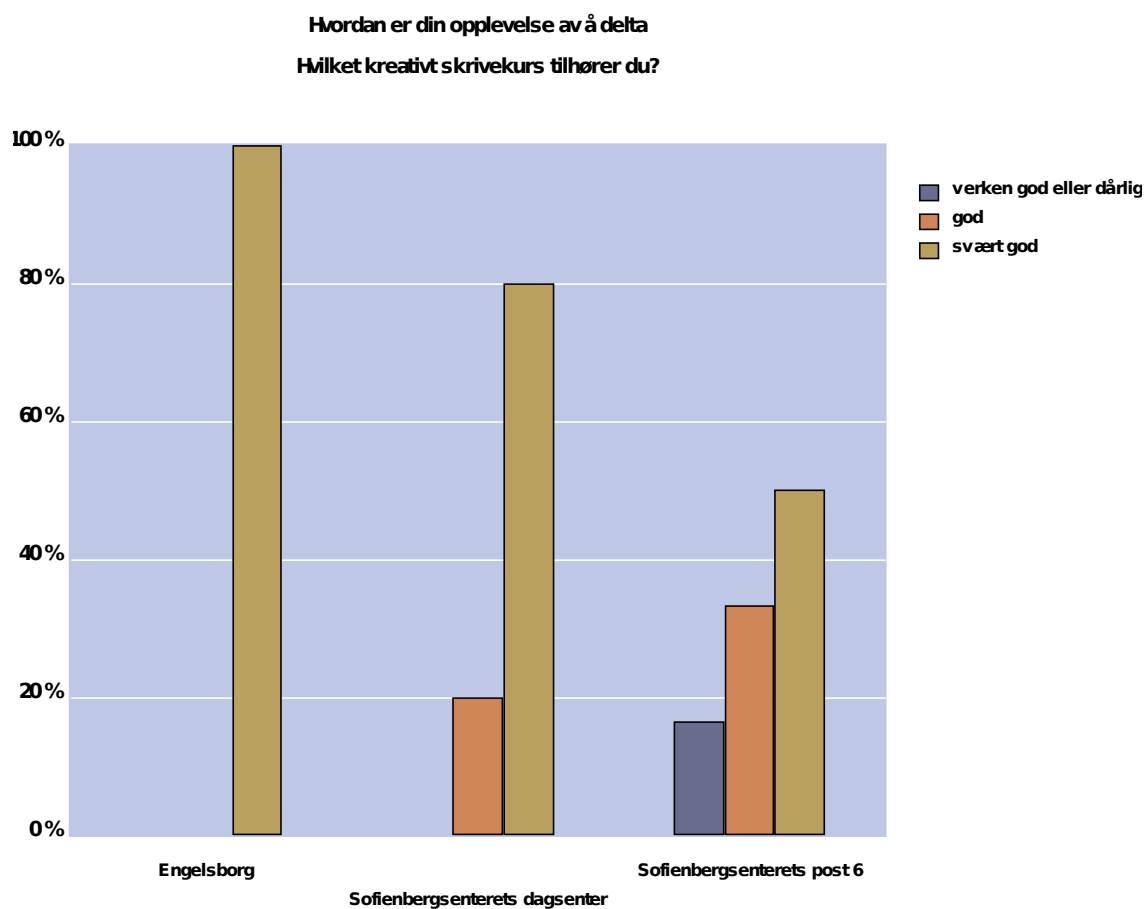
Dagsenteret hadde tekster på veggen gjennom hele perioden, men regelmessigheten i utskiftningen av tekst kunne variere. På sykehjemmet ble det som hovedregel byttet ut tekst etter hvert skrivemøte. Tekstene som hang på veggen ble også lagt i personalpermen på vaktrommet og lest høyt i sykehjemspostens ukentlige avdelingsmøter. På denne måten har alle de ansatte på sykehjemmet fått et aktivt forhold til tekstene.

Videre er det slik at prosjektstedene er ulike i størrelse. Engelsborg eldresenter har 1500 innskrevne brukere og av disse gikk 4 på skrivekurs. Kjernegruppen av brukere på eldresenteret er selvsagt noe mindre en antallet innskrevne brukere, men det er likevel lett å tenke seg at det skal mere til for at skrivegruppen skulle klare å påvirke miljøet her når man ser gruppens størrelse i forhold til brukertallet. Den prosentvise andelen av beboere som var deltagere i skrivekurset blir eksempelvis svært mye høyere på sykehjemmet der totalt 10 av 17 beboere hadde hatt befatning med skrivekurset. På dagsenteret utgjorde deltagerne 8 av 63 innskrevne brukere. Også her skal det mer til for at deltagerne skal kunne påvirke hele miljøet blant annet fordi brukergruppen er ulik fra dag til dag. Sykehjemsbeboerne er også mye tettere knyttet til sykehjemsavdelingen enn dagsenterbrukerne er til dagsenteret eller eldresenterbrukeren er til eldresenteret. De har mer med de ansatte å gjøre i løpet av en dag/uke og de har flere møtepunkter hvor tekster og tanker kan utveksles.

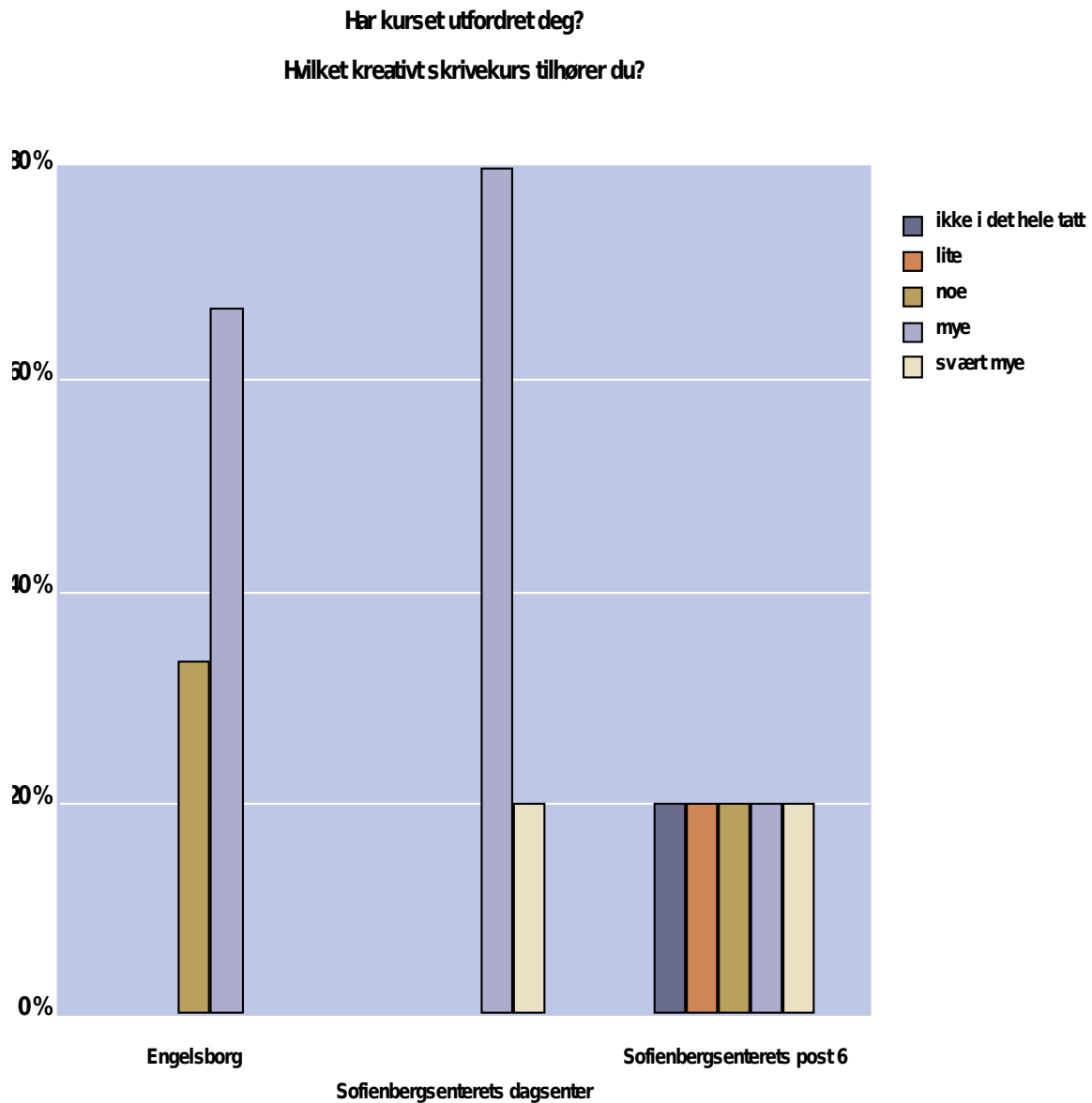
Vi kan slå fast at det finnes forskjeller mellom våre tre prosjektsteder, men om disse skyldes særegne forhold ved disse tre stedene eller vil kunne vise seg å være gyldige også for andre eldrecenter, sykehjem og dagsenter kan vi ikke si noe sikkert om. Hadde skrivegruppene vært gjennomført på et lite dagsenter med faste daglige brukere eller på en stor sykehjemsavdeling med både demente og klare beboere ville antagelig resultatet vårt sett annerledes ut. Vi kan si at resultatene våre antyder at ringvirkningene av kurset vil være større i små, tette miljøer, men at aktiv bruk av tekst blant ansatte og brukere/beboere vil kunne positiv påvirkning på utfallet.

3.1.5.2 Deltagernes opplevelse på de ulike arenaene

Det vi kan si med sikkerhet er at eldre mennesker både på sykehjemmet, dagsenteret og eldrecenter har hatt en positiv eller svært positiv opplevelse av å delta på det kreative skrivekurset.

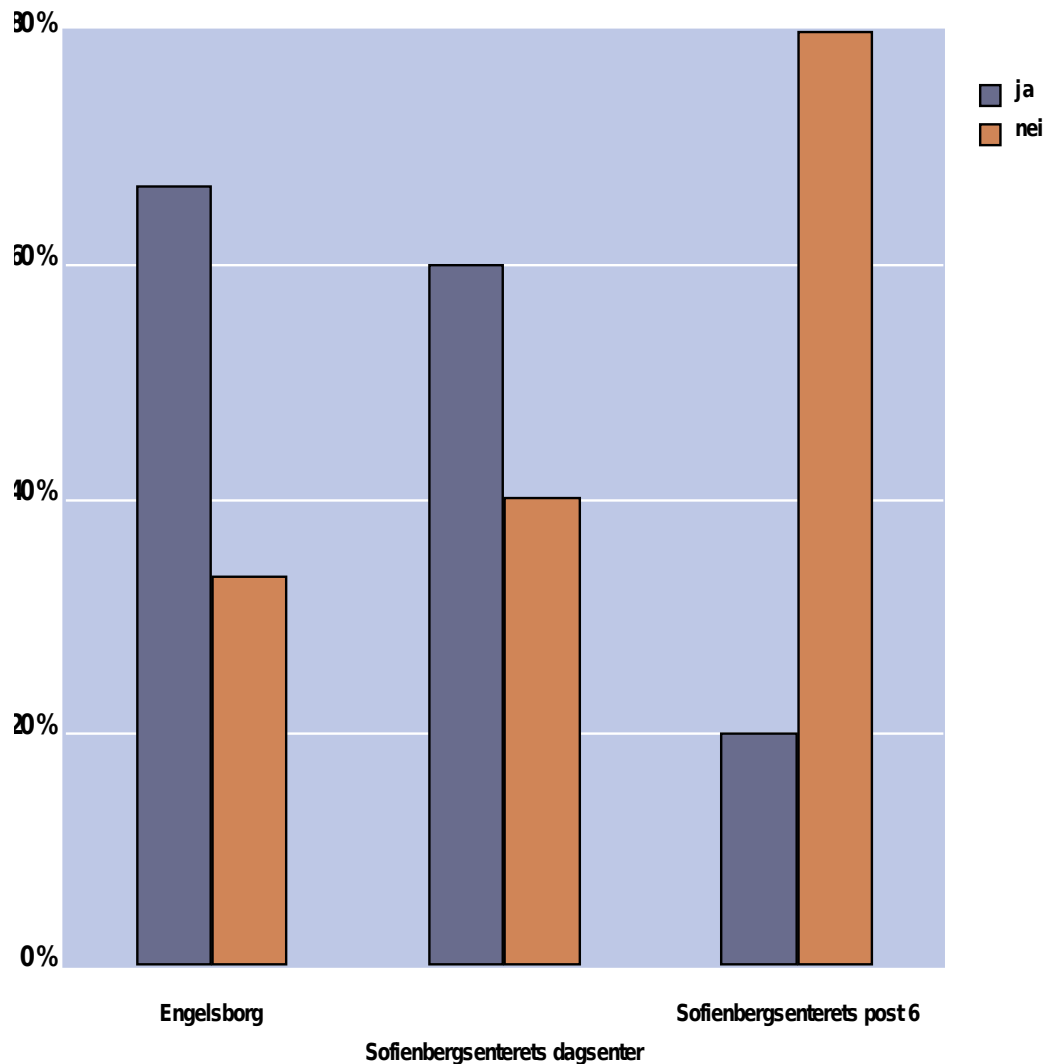

Alle gruppene opplever at det kreative skrivekurset har utfordret dem, men det er dagsenterbrukerne som i størst grad opplever dette. Det er også blant dagsenterbrukerne at det er flest som svarer positivt på direkte spørsmål vedrørende hvorvidt de mestrer noe nå som de ikke mestret før.

Opplever du at du mestrer noe nå som du ikke mestret før?

Hvilket kreativt skrivekurs tilhører du?

Dagsentergruppen skiller seg ut fra de andre gruppene også på to andre måter: Det er denne gruppen som har lengst gjennomsnittlig deltagelse i kurset (noen har holdt på siden oppstarten i 2009). Det er også denne gruppen som har lavest gjennomsnittsalder.

Om den forskjellen vi finner mellom deltagerne på de ulike arenaene når det gjelder mestring/utfordring er tilfeldig eller skyldes andre bakgrunnsvariabler kan vi ikke si noe sikkert om med et så lite svarantall. Dersom vi hadde hatt et større materiale hadde det vært interessant å

se nærmere på om kursets lengde, deltagerens alder eller hvilken arena kurset er tilknyttet har mest å si for deltagerens opplevelse av å mestre.

Når det gjelder hvilke sider ved kurset som har hatt betydning, er det fortsatt slik at dagsenterbrukerne sammen med eldrecenterbrukerne legger stor vekt på utfordring. Oppfatningen av hva som har betydd mest sammenfaller på mange punkter, men hvis vi lager en «toppscorerliste» som viser hvilke svaralternativer flest deltagere har krysset av for på hvert enkelt sted, kommer noen forskjeller frem:

Hvilke sider ved skrivekurset har hatt betydning for deg?		
Mest svart - Alle prosjektsteder (antall svar av 14 mulige)		
1.	Fellesskapet/Å lytte til de andres tekster	(11)
2.	Å bruke hjernen	(10)
3.	Å lære mer om tekst/Å skrive selv/Å bli utfordret	(9)
Mest svart - Sykehjemsgruppen (antall svar av 6 mulige)		
1.	Å lytte til de andres tekster	(5)
2.	Fellesskapet/Å bruke hjernen/Å lære mer om tekst	(4)
3.	Å skrive selv/Å dele tekst/Forandring i hverdagen	(3)
Mest svart - Dagsentergruppen (antall svar av 5 mulige)		
1.	Fellesskapet/Å lytte til de andres tekster//å skrive tekst selv/Å bli utfordret	(5)
2.	Å bruke hjernen/Å lære mer om tekst	
Mest svart - Eldresentergruppen (antall svar av 3 mulige)		
1.	Fellesskapet/Å bruke hjernen/Å bli utfordret	(2)

Vi ser at alle de tre gruppene, også sykehjemsgruppen, har «Å få bruke hjernen» høyt oppe på lista. Tabellen viser at det også er noen forskjeller, men slik vi vurderer det er det lite hensiktsmessig å lage omfattende tolkninger av disse ulikhetene utifra det lave svartallet vi har.

3.1.6 Ringvirkninger

En av målsettingene med prosjektet var å få dypere innsikt i prosjektets ringvirkninger. Vi har i den forbindelse støtt på samme utfordringer som i fjorårets prosjekt: Det tar tid før bølgene brer seg utover i vannet. Særlig gjelder dette for de pårørende som gjerne har lite befatning med kurset og kursinnholdet før kurstekster presenteres via antologier og opplesninger ved en

skrivekursrekkes avslutning. Vi opplever likevel å ha fått ytterligere bekreftelse på at kurset har ringvirkninger og mer informasjon om hvordan disse fungerer. Det er en tydelig sammenheng mellom spredning av tekst og kursets betydning. Der hvor tekster spres aktivt og tas i bruk er det mest ringvirkninger å spore. De ansatte som har lest tekst er mest positive til kurset. At 2 pårørende og 8 ansatte sier at de har lest tekster som har forandret deres syn på den som skrev dem opplever vi som et viktig funn. I og med at det tar tid før tekstene spres tenker vi at det betydningsfulle i denne sammenhengen er at prosjektet har vist at tekstene har potensiale til å ha denne effekten. I hvor stor grad denne effekten opptrer kan ikke denne spørreundersøkelsen si noe sikkert om pga tidspunktet for gjennomføring. Vi tror at disse opplevelsene vil fortsette å forekomme etter prosjektets slutt og at omfanget øker jo mer aktivt virksomheten klare å arbeide med å ta tekstene i bruk. Svarene tilsier også at kurset kan ha innvirkning på andre måter, men veldig mye av kursets påvirkningskraft ser ut til å være relatert til tekstene. På spørsmålet «På hvilken måte har det kreative skrivekurset påvirket hverdagen i avdelingen/senteret?» er det påstandene «Tekstene gir opphav til samtaler» og «Tekstene leses aktivt» som får størst oppslutning fra de ansatte (henholdsvis 52 og 32%). Til en viss grad har det kreative skrivekurset effekter som ikke er direkte relatert til tekst. Påstandene «Deltagerne er mer aktive i det sosiale miljøet» og «Deltagerne snakker om andre ting enn før» får også oppslutning av de ansatte (begge 24%). Her kan en tenke seg et de opplevelsene deltagerne har hatt i selve kurset påvirker dem på en måte som gjør at de opptrer annerledes også i andre sammenhenger i avdelingen/senteret: Dette kan relateres til at flere av deltagerne selv beskriver at de tør mer og har større tro på seg selv. Det kan også sees i sammenheng med den betydning tekstfellesskapet i skrivegruppen har hatt. Deltagerne er blitt bedre kjent og halvparten beskriver at de har fått endret syn på en eller flere av de andre etter å ha hørt tekstene deres. At noen av brukerne/beboerne på avdelingen har oppnådd denne type nærhet, kan få betydning også for de andre og for hva det generelt er aksept for å snakke om.

Som nevnt i forbindelse med kapittel 3.1.4 Resultat spørreundersøkelse ansatte, ser det ut til å være ulikheter i forhold til hvor store ringvirkninger de ulike kursene har hatt. Siden deltagerne opplevelser ser ut til å være nokså like på de ulike kursene er det lett å tenke seg at dette ikke henger sammen med dynamikken i det enkelte kurs men med dynamikken mellom kursdeltagerne og resten av beboerne/brukerne og ansatte slik det beskrives i kapittel 3.1.5.

Vi mener at spørreundersøkelsen knyttet til dette prosjektet har belyst ytterligere at kreative skrivekurs har ringvirkninger. Opplevelsen deltagerne har tatt del i i skrivegruppen kan resultere i at de opptrer annerledes også utenom skrivesamlingene. Avhengig av størrelsen på den omkringliggende gruppen vil dette kunne innvirke på miljøet som helhet og få betydning også for dem som ikke har deltatt. Aktiv bruk av tekster viser seg å være sentralt for at ringvirkninger kan oppstå. Ved å skrive og dele tekst, kan deltagerne berøre personene rundt seg, det synet disse personene har på dem og på eldre generelt. Blir omfanget av dette stort nok vil deltagerne kunne påvirke hele det miljøet de inngår i: De eldre blir aktive skapere av sitt eget miljø.

3.1.7 Evaluering av måleverktøy, videre nytte

Måten vi valgte å bygge opp spørreskjemaet på har enkelte svakheter bl.a. ved at det vil kunne tenkes å forsterke de svar vi er ute etter å finne (se kapittel 3.1.1.2) Vi opplever likevel at det spørreskjemaet vi benyttet i all hovedsak var formålstjenlig i forhold til det vi ønsket å belyse gjennom undersøkelsen. Deltagernes svar tyder på at de tema spørreskjema tar opp oppleves som relevante ved at det er stor oppslutning om flere av utsagnene. Dette bekreftes også gjennom kommentarene. Deltagernes svar gir oss langt på vei en bekreftelse av tidligere funn gjennom intervjuene i Dråpe I. Dette er interessant i seg selv, men gir oss lite ny kunnskap om ukjente sider ved kurset. Dersom vi hadde hatt et større antall respondenter tror vi skjemaet kunne gitt oss et interessant utgangspunkt for å studere forskjeller mellom deltagere på ulike arenaer, mellom ulike aldersgrupper, deltagere med ulikt funksjonsnivå osv. Vi tror også skjemaet kan være en hensiktsmessig indikator på om man har nådd frem til ønsket resultat ved bruk av kreativ skriving i egen virksomhet. Det vil si at det for mindre respondentgrupper kan være et nyttig verktøy ikke for å få frem ny kunnskap om kreativ skriving som metode, men for å evaluere om metoden har hatt den tilsiktede effekten. Å benytte skjemaet overfor ansatte og pårørende kan gi en indikasjon på om en har klart å skape ringvirkninger og om det kreative skrivekurset har hatt betydning også for andre enn de som faktisk deltok. For å kunne måle ringvirkninger på en hensiktsmessig måte anbefaler vi utifra erfaringene i dette kurset å vente til alle deler av kurset inkludert produksjon av antologi og gjennomføring av Litterær Kafé e.l. er sluttført. Vi ser også får oss at en interessant videreføring av funnene i dette prosjektet hadde vært å gjennomføre en spørreundersøkelse rett etter kursets slutt for deretter å gjenta de samme spørsmålene etter 3 til 6 måneder. Dette

kunne gitt oss nyttig informasjon for å undersøke om vår hypotese om at ringvirkningene vil fortsette å gjøre seg gjeldende og kanskje også øke i omfang etter kurssets slutt, er riktig.

3.2 Prosjektets nytteverdi

3.2.1 Konsekvenser for brukerne

Hovedmålet overfor deltagerne var at prosjektet skulle forebygge psykisk og sosialt funksjonstap og fremme livskvalitet og positiv selvoppfatning ved hjelp av kreativ skriving. Undersøkelsen fra Dråpe I antydte at kreative skrivekurs hadde muligheten til å ha en slik funksjon. Vi har ikke benyttet tester som måler selvoppfatning og livskvalitet direkte i dette prosjektet, men vi mener at de svarene vi har fått gjennom spørreundersøkelsen gir oss klare indikasjoner på at deltagelse i det kreative skrivekurset har betydd noe for forhold som er direkte relatert til målsettingen vår. Deltagerne sier at skrivegruppen har gitt dem anledning til å få oppleve mestring og utfordring, til å få bruke hjernen og til å være en del av et fellesskap. Disse forholdene må også sies å kunne være direkte bidrag til forebygge psykisk og sosialt funksjonstap. I tillegg til å forebygge en negativ utvikling mener vi at svarene antyder at flere av deltagerne også har opplevd personlig utvikling og vekst: De svarer at de tør mer og kan mer nå enn de kunne før. Et flertall svarer også at de har fått større tro på seg selv ved å delta i skrivegruppen.

I tillegg til den opplevelsen hver enkelt har hatt i skrivegruppen sitter de også igjen med synlig og hørbare uttrykk for det de har deltatt på. Cd'en og antologiene gir den enkelte mulighet til å fortsette å ta del i andres tekstverden og til å dele av sin egen etter at prosjektet er slutt.

3.2.2 Konsekvenser for fagutvikling

Dette prosjektets vesentligste bidrag til videre fagutvikling er utviklingen av et lett anvendbart spørreskjema som kan benyttes til å evaluere måloppnåelse ved gjennomføring av kreativ skriving på egen virksomhet. Vår målsetting om fagutvikling var videre å skaffe ny kunnskap om kreativ skriving på ulike arenaer og å få dypere innsikt i metodens ringvirkninger. Antallet deltagere som var med på vår undersøkelse gjør det vanskelig å si noe endelig om hvorvidt metoden fungerer ulikt avhengig av type institusjon/arena hvor det gjennomføres kreative

skrivekurs. Vi mener likevel at vi gjennom spørreskjema til ansatte og pårørende har fått belyst en del sentrale tema knyttet til ringvirkninger og hva som skal til for at disse skal kunne oppstå (se kapittel 3.1.6). De ulike arenaene hadde ulike forutsetninger for å kunne få til ringvirkninger i sine miljø (se kapittel 3.1.5.1). De erfaringene vi har gjort oss kan være et utgangspunkt for andre for å vurdere om kreative skrivekurs vil kunne være hensiktsmessig i deres institusjon/arena og gi innblikk i hva som vil være sentralt for å lykkes med å nå lengst mulig ut i institusjonen med ringvirkningene. Generelt kan vi si at det er lettere å få til positive ringvirkninger i små, tette miljø enn i større, løsere sammensatte miljø. Hvor mye og ofte tekst presenteres og hvordan ansatte bidrar til å ta tekster i bruk vil også ha betydning for resultatet. Prosjektet har også vist at eldre med ulik alder og i ulike omsorgsfaser har mulighet til å få utbytte av kursens innhold: Det er ikke vesentlige avvik i måten kurset oppfattes på av deltagerne på de ulike prosjektstedene.

3.2.3 Konsekvenser for prosjektstedene

Alle prosjektstedene har hatt et tilbud til sine beboere/brukere som de ikke ville hatt dersom prosjektet ikke hadde fått midler. For dagsenterets del betydde dette at de fikk anledning til å fortsette et tilbud som var blitt svært populært blant deltagerne etter oppstarten i forbindelse med Dråpe I, og at også nye deltagere fikk anledning til å ta del i tilbudet. På eldresenteret betydde prosjektet at kurs startet opp i forbindelse med den kulturelle spaserstokk kunne fortsette videre. Denne gruppen har brukt tid på å finne sin form og fortsettelsen av kurset var i følge skrivekunstlærerne vesentlig for at de deltagerne skulle få tid til å utvikle seg. På sykehjemmet fikk beboerne et helt nytt tilbud . Tilbudet ble startet opp på ettermiddagstid på et tidspunkt hvor det ellers skjer svært lite i sykehjemshverdagen.

En av målsettingene med dette prosjektet var å få frem hvordan det å starte kreative skrivekurs har en betydning for hele prosjektstedet, og ikke bare for de enkelte deltagerne. Diskusjonen rundt ringvirkning (se kapittel 3.1.5.1 og 3.1.6) viser at dette har gjort seg gjeldende i ulik grad, men ingen av prosjektstedene er uberørt av kurset. Både på sykehjem, dagsenter og eldresenter er tekster blitt lest og brukere og ansatte berørt. At alle tre kurs var samlet i ett hus har også gjort det lettere å synliggjøre prosjektet overfor ansatte som ikke var direkte involvert og heller ikke svarte på undersøkelsen. Også institusjonledere, terapeuter og personale på andre poster har lest og hørt tekst. Vi tror at dette har vært en miljøskapende faktor for alle på virksomheten.

Prosjektstedene har gjennom prosjektet også fått god innsikt i metoden. Fremgangsmåte, suksesskriterier og tilbakemeldinger har vært diskutert både i referansegruppe og styringsgruppe underveis og dette har gitt overføring av kunnskap om metoden til ulike aktører på ulike nivåer i prosjektstedenes organisasjonsstruktur. Videre sitter virksomheten igjen med brosjyre, antologi, CD , oppgavehefte med mer som de kan benytte ved arrangementer, til samtalegrupper og som inspirasjon også i det videre.

3.2.4 Konsekvenser for søkerorganisasjonen

For søkerorganisasjonen har prosjektet betydd en ytterligere satsing på kunnskapsutvikling og aktiv bruk av kultur i arbeidet med eldre mennesker. SKBO har gjennom dette og andre prosjekter etterhvert bygget opp solid kunnskap om hvordan bruk av kunst og kultur kan styrke arbeidet med eldre. Et særtrekk ved flere av disse prosjektene er at de eldre selv får delta og være aktive i å skape kulturuttrykk fremfor å være passive mottakere av kulturuttrykk. For søkerorganisasjonen gir disse samlede erfaringene et godt utgangspunkt for å synliggjøre betydningen av kreativ skriving og andre metoder for aktiv bruk av kultur med eldre, overfor offentlige myndigheter. I dette arbeidet vil det materiellet som er utarbeidet gjennom prosjektet; brosjyrer, faktahefte, antologi og CD være til god hjelp for å på en enkel måte kunne gi utenforstående innblikk i hva metoden går ut på.

Prosjektet har gitt søkerorganisasjonen innsikt i en metode; kreativ skriving, som de var lite kjent med fra før og det har gitt dem nye samarbeidspartnere. Det er ved prosjektets slutt opprettet direkte kontakt mellom skrivekunstlærerne og ledelsen i SKBO Aldring & Kultur for å lage en hensiktsmessig organiseringsmodell for videre arbeidet med metoden og fortsette satsingen. Skrivekunstlærere har deltatt i lederforum og på personalsamling i SKBO for å informere om metoden og diskutere hvordan den kan tas i bruk. Samarbeidet med Norsk forfattersentrum som formidlingspartner vil også fortsette.

3.2.5 Konsekvenser individ og samfunn, ad sekundær målsetting

Dette prosjektet hadde som sekundær målsetting å utvide arbeidet med ivaretagelse/formidling av tekst gjennom innlesing av tekster på lydfil/cd og videreutvikling av nettstedet www.bymisjon.no/draapen. Hensikten med dette skulle både være å gjøre det enklere for de eldre selv å lytte til hverandres tekster, å inspirere andre og å formidle tekst på

tvers av generasjoner og geografi med det mål for øye å kunne bidra til å påvirke status til eldregruppen i samfunnet generelt. Vi har laget CD og vi vet med sikkerhet at dette gjør det enklere for deltagerne selv å lytte til hverandres tekster. Et flertall av deltagerne har problemer med å lese vanlig tekst. Vi oppfatter at både CD og lanseringen av denne har utvidet vårt arbeid med å formidle tekst på en positiv og hensiktsmessig måte.

Imidlertid er nettsiden ikke blitt oppgradert med informasjon om den siste utviklingen innen prosjektet og lydfiler er heller ikke lagt ut. Vi vet ikke noe sikkert om hvor hyppig nettsiden benyttes og av hvem. Vi kan heller ikke måle hvilken samfunnseffekt en hyppig bruk av nettsiden ville kunne ha med tanke på å endre oppfatninger av eldre mennesker generelt. Spørreundersøkelsen blant ansatte tilsier at dersom nettsiden bidrar til økt lesing av/lytting til tekst vil det være en mulighet for at dette vil kunne endre den enkelte nettbrukers holdninger. For å fortsette å jobbe mot dette målet vil nettsiden bli oppdatert og lydfiler lagt ut senest inne utgangen av april 2011. Nettsidens adresse er trykket på alle publikasjoner som er laget i forbindelse med prosjektet.

3.3 Spredning

Her omtales prosjektets overføringsverdi og hvordan vi ser for oss at dette prosjektet kan få betydning for videre spredning av metoden. Det blir redegjort for hvilken spredning prosjektet har hatt internt og eksternt og for hvordan resultatene i prosjektet er formidlet.

3.3.1 Prosjektets overføringsverdi

Vi mener at det er godt grunnlag for å hevde at dette prosjektet vil kunne gjentas på andre steder og av andre aktører med godt resultat. Kreativ skriving benyttes av ulike aktører både profesjonelle og amatører, og fremgangsmåten kan variere noe med kurssted og kursholder. Vi mener at vi gjennom de to årene Dråpe I og Dråpe II prosjektet har vart har kommet frem til en godt fungerende modell for dem som ønsker å drive kreativ skriving for eldre innenfor rammen av en eldreinstitusjon. Gjennom de kursene vi har hatt, er det produsert en rekke skriftlig materiale som presenterer våre erfaringer. Hvilke suksesskriterier som skal til for å lykkes har også blitt stadig klarere. Vi opplever at Dråpe I og Dråpe II's viktigste bidrag til videreføring og spredning av kreativ skriving for eldre er den kunnskapsbank og modell prosjektet har bidratt til å utvikle. Skrivekurs for eldre beskrives også utførlig i forbindelse med skrivekursene i Hordaland (Synnes et al., 2003). Det nye med dette prosjektet er

vektlegging av metodens helsefremmende betydning og fokuset på mulige ringvirkninger innenfor rammene av en eldreinstitusjon.

3.3.1.1 Prosjektet som kunnskapsbank

Prosjektet har gitt opphav til et sammensatt og omfattende materiale og kan således gi nyttig kunnskap både til den som ønsker å gå igang med videre forskning på kreativ skriving for eldre, til den som ønsker å starte nye kreative skrivegrupper eller til den som ønsker å ta i bruk deler av metoden i sitt daglige arbeid med eldre mennesker. Av materiale som er utarbeidet i forbindelse med prosjektet og Dråpe I kan nevnes:

- Brosjyre om kreativ skriving som metode og tips til å komme igang
- Oppgavehefte med kreative oppgaver til erindringsarbeid, samtale og tekst (vedlegg E)
- Samleantologi med tekster fra kreative skrivekurs i 2009 (Vallersnes, 2009)
- CD og storskrifthefte med tekster fra 2010 (vedlegg A og B)
- Minihefte med Fakta og erfaringer fra to år med kreativ skriving (vedlegg C)
- Prosjektrapport Å få henge som en dråpe I (Vallersnes, 2009)
- Denne prosjektrapporten

Alle disse publikasjonene vil bli gjort tilgjengelige for nedlasting/bestilling via nettsiden www.bymisjon.no/draapen innen utgangen av april 2011.

3.3.1.2 Prosjektet som modell

Gjennom de kreative skrivekursene vi har arrangert har det etterhvert blitt klart hvilke kriterier som bidrar til å gjøre et kurs vellykket og hva et kreativt skrivekurs bør omfatte dersom det skal arrangeres innenfor rammene av en eldreinstitusjon med en målsetting om å være en del av et forebyggende helsearbeid og kunne skape ringvirkninger også for omgivelsene rundt. Kort oppsummert kan vi si at prosjektet har bidratt til å utvikle en modell for slike skrivekurs som bygger på følgende suksesskriterier:

- To skrivekunstlærere
- 6 til 8 deltagere

- En fast kontaktperson på virksomheten med særlig ansvar for oppfølging av kurset
- Minimum 10 ukentlige kurssamlinger
- Faste og forutsigbare møtetidspunkt og fast møtested
- Forpliktende samarbeid med virksomhet ang formidling og bruk av tekst:
 - Ukentlige oppslag med «ukas tekst»
 - Samleantologier med tekster til hver deltager og med fellestekster til bruk i virksomhet
 - Minst en Litterær Kafé e.l. i tilknytning til hvert kurs

3.3.2 Formidling av resultater

Resultatene fra dette prosjektet består slik vi ser det både i resultatene av spørreundersøkelsen og i den ferdige CD'en. CD og resultater/erfaringer ble presentert på lanseringsfest på Engelsborg eldresenter. Her var alle eldresenterets brukere samt ansatte, brukere og beboere fra Sofienbergssenteret invitert. Pårørende med tilknytning til prosjektet hadde også fått invitasjon. Videre var det invitert representanter både for politikere, organisasjoner og offentlige instanser med interesse for eldre og eldres kår. Det var anslagsvis 100 fremmøtte på lanseringen. Som nevnt i kapittel 3.3.1.1 er resultater fra spørreundersøkelsen også presentert i miniheftet «Å få henge som en dråpe – fakta og erfaringer fra to år med kreativ skriving». Både CD og miniheftet er sendt til inviterte gjester som ikke hadde anledning til å komme på selve lanseringsdagen (se vedlegg 7 for oversikt over inviterte gjester). Dette er også distribuert til virksomhetene for utdeling i egne avdelinger og til bruk overfor samarbeidspartnere. Når nettsiden www.bymisjon.no/draapen blir oppdatert innen utgangen av april 2011 vil den også være en viktig arena for formidling av kunnskapen fra prosjektet. Prosjektrapport vil bli spredd til samarbeidspartnere og til interesserte fagmiljø bl.a på Høgskolen i Oslo. Prosjektleder er også invitert til å holde innledning på Høgskolen i Oslo i anledning konferansen «God praksis i kommunehelsetjenesten - kunnskap og kvalitet i institusjonshelsetjenesten for eldre», onsdag 9. mars 2011. Konferansen har som mål å samle representanter fra ulike virksomheter knyttet til undervisning, praksisfelt, kunst, kultur og

forskning innen helse-, omsorgs- og velferdssektoren, til informasjonsutveksling og diskusjon.

Resultater fra prosjektet er også blitt formidlet via presse: det har vært oppslag i Østkantavisa og i lokalavisa Groruddalen samt innslag i P2's Sånn er livet. Det mest sentrale arbeidet med å formidle resultatene fra prosjektet er blitt gjennomført i tråd med prosjektbeskrivelsen.

Likevel er nok dette ett av de punktene i prosjektet som ville kunne fått en bedre oppfølging dersom prosjektleder hadde vært ansatt 30% gjennom hele prosjektiden. Prosjektleder har fortsatt målsetting om å utarbeide en kronikk om erfaringene fra dette prosjektet og forsøke å få den på trykk i en landets større aviser.

3.3.3 Spredning internt og eksternt

Som følge av eksternt bevilgede midler har dette prosjektet hatt en intern spredningseffekt underveis. Med midler fra Den kulturelle spaserstokk ble 3 ekstra kurs startet opp på Ammerudhjemmet, Engelsborg eldresenter og Sofienbergsenterets dagsenter våren 2010. På Ammerudhjemmet valgte de å forlenge kurset med 5 ekstra samlinger høsten 2010 med bruk av egne midler.

I løpet av prosjektåret har både andre forfattere, eldreinstitusjoner og andre interessert tatt kontakt med prosjektleder for å få mer informasjon om kreative skrivegrupper og om hvordan de kan komme igang med lignende prosjekter. Prosjektleder har ikke oversikt over hvem av disse som har startet opp kreative skrivekurs, men brosjyre, informasjon og prosjektrapport er formidlet til ulike deler av landet. Høsten 2010 ble det også etablert et samarbeid mellom SKBO, Frelsesarmeen og Fransiskushjelpen om en felles søknad til Backes legat for videre arbeide med kreativ skrivning. Gjennom å bli presentert for metoden via publikasjoner og erfaringer fra dette prosjektet, så både Frelsesarmeen og Fransiskushjelpen klare muligheter for hvordan de ville kunne bruke kreativ skrivning i sine respektive organisasjoner.

Prosjektsøknad ble utarbeidet i samarbeid med skrivekunstlærerne i dette prosjektet. Når denne rapporten skrives er søknaden ikke avgjort, men uansett utfall er interessen for kreativ skrivning spredd til flere ulike miljø.

3.4 Økonomiske resultater

Regnskapsrapporten innsendt sammen med dette prosjektet viser at prosjektet har hatt samlede inntekter på 516 892 kr. Dette inkluderer 120 000 kr fra den kulturelle spaserstokk samt 40 892 kr som var overført fra Dråpe I og øremerket gjennomføring av erfaringskonferansen 11. februar 2010. Ved årsskiftet gjenstod omlag 3000 kr i ubrukte midler. Et evt overskudd er tenkt benyttet til opptrykk av denne rapporten.

4.0 OPPSUMMERING/KONKLUSJON/VIDERE PLANER

Målsettingen vår med dette prosjektet var å forebygge psykisk og sosialt funksjonstap og fremme livskvalitet og positiv selvoppfatning hos eldre ved hjelp av kreativ skriving, samt å skaffe ny innsikt i metodens ringvirkninger og dens funksjon for eldre på ulike arenaer. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at dette prosjektet har hatt betydning for en rekke forhold relatert til vår målsetting. Et flertall av deltagerne oppgir at de har blitt utfordret og at de har fått større tro på seg selv. Av de som fullførte kurset opplever et flertall at de har opplevd mestring. Prosjektet har også belyst ringvirkningene knyttet til kreative skrivegrupper og gitt oss utvidet forståelse av hva som skal til for at disse skal kunne oppstå. I vårt prosjekt så vi at ringvirkningene var størst for den kreative skrivegruppen tilknyttet sykehjemmet. Antallet deltagere som var med på vår undersøkelse gjør det vanskelig å si noe endelig om hvorvidt metoden fungerer ulikt avhengig av type institusjon/arena hvor det gjennomføres kreative skrivekurs. Generelt kan vi si at det er lettere å få til ringvirkninger i små, tette miljøer enn i større, løsere sammensatte miljøer og at aktiv bruk av tekst vil ha positiv innvirkning på omfanget av de ringvirkningene som oppstår. Vi håper at andre vil bygge videre på de erfaringer vi har innhentet gjennom dette prosjektet for å belyse dette og andre spørsmål og at det evalueringstøyet vi har utviklet i forbindelse med dette prosjektet vil være nyttig i en slik sammenheng.

Dette prosjektet har bidratt til å skape økt interesse for kreativ skriving, bl.a. har prosjektet medvirket til at kreativ skriving blir et fast tilbud for eldre i SKBO de neste to årene. Vi mener at CD og annet materiell utarbeidet i forbindelse med prosjektet har vært viktige bidrag for å synliggjøre prosjektideen. Når nettsiden står ferdig oppgradert i slutten av april 2011 vil denne også kunne bidra til videre spredning av metoden.

4.1. Planer videre

I midten av november ble det klart at arbeidet med kreativ skriving hadde fått støtte til videre drift fra Helse og Omsorgsdepartementet. Det er allerede avholdt møte mellom prosjektleder for dette prosjektet, skrivekunstlærerne og SKBO for erfaringsoverføring og formalisering av

rammer for det videre arbeidet. Prosjektet vil bli drevet videre innenfor de rammene som beskrives under kapittel 3.3.1.2. Det er forløpig planlagt 16 nye kurs i kreativ skriving fordelt på 8 ulike eldreinstitusjoner. Både eldrecentre, dagsentre og sykehjem vil bli involvert. Dersom prosjektet innvilges midler fra Backes legat vil det bety at metoden får anledning til å prøves ut og videreutvikles for nye brukergrupper.

Referanser

Koch, Kenneth: I never told anybody, teaching poetry in a nursing home, Random House, New York, 1977

Mæland, JG: Forebyggende helsearbeid i teori og praksis, Tano Aschehoug, Oslo, 1999

Schuster, E: A community bound by words: Reflections on a nursing home writing group, Journal of aging studies, vol 12, no 2, 1998, s137 - 148

Solem, PE: Forskninginstrumentene i norLAG, Oslo, NOVA, 2003

Synnes, O: Treng vi ein eldrepedagogikk? Artikkel, Geronius, nr 6, 2001

Synnes, Sætre, Ådlandsvik: Tonen og glaset, pedagogisk arbeid med eldre og verbal kreativitet, Høyskoleforlaget, Kristiansand, 2003

Vallersnes, ES: Å få henge som en dråpe, prosjektrapport Helse og Rehabilitering, prosjektnummer 2008/1/0605 – forebygging, 2009

VEDLEGG INKLUDERT I DENNE RAPPORTENS ETTERFØLGENDE SIDER:

- 1: Veiledende oversikt over skrivekursets tema
- 2: Skrivekunstlærernes rapport
- 3: Evalueringsskjema for deltagere
- 4: Evalueringsskjema for ansatte
- 5: Evalueringsskjema for pårørende
- 6: Samtykkeskjema for kontakt med pårørende
- 7: Invitasjonsliste lansering
- 8: Deltagernes kommentarer
- 9: Pårørendes kommentarer
- 10: Ansattes kommentarer

ANDRE VEDLEGG

(sendes Extrastiftelsen via post, kan bestilles på papir via SKBO)

- A) CD «Å få henge som en dråpe»
- B) Storskriftheftet «Å få henge som en dråpe»
- C) Miniheftet: «Fakta og erfaringer fra to år med kreativ skriving for eldre»
- D) Heftet «Kreative oppgaver»

Vedlegg 1:

Skisse til kursinnhold - tema

Oppgaver

Snakke om rammene for gruppen, om å skape et trygt rom

Lese prosadikt om bygger ned barrieren, innbyr til sjangeren (dette kan jeg også klare!)

Oppgave: *Barndomsminne*

Tema: Konkret og personlig!

Oppgave: *Lydene om natta*

Tema: Konkret og personlig, detaljer

Oppgave: *Togtur*

Tema: Å forholde seg til flere rom

Oppgave: *Jeg fortalte det aldri til noen*

Er det noe du aldri har fortalt? Noe lite, noe viktig, noe fint? Fortell om en eller flere ting, bruk: Jeg fortalte det aldri til noen i en eller flere linjer

Tema: Gjentakelse

Oppgave: *Lyvedikt*

Tema: Å lyve frem noe sant

Alt du skriver i dette diktet skal være usant, skriv om en person eller et sted du er knyttet til

Oppgave: *Jeg, havet* (ha med ting fra havet)

Tema: Å innta et annet perspektiv

Tema: Musikk

Lytt til musikken, hva minner den om? Hvilke bilder gir den?

Oppgave: *Hverdagene*

Beskriv en hverdagssituasjon hvor noe plutselig hender

Tema: Brudd/vendepunkt

Oppgave: *Den personen glemmer jeg aldri*

Tema: Sammenligning

Tenk på en person som har betydd/betyr mye for deg. Finn minst tre ulike ting du kan sammenligne denne personen/ denne personens egenskaper med

Oppgave: *Sensommerdagene*

Tema: Samtidige hendelser

Du kan være alle steder på en gang. Hvordan ser sensommerdagen ut, hva er den fylt av?

Tema: Føle

Ha med ulike gjenstander: Eks fløyel, fjær, halskjede, silke

Velg en eller flere av gjenstandene: Hvordan kjennes de ut? Hva minner de om?

Tema: Kontrast:

Skriv en linje eller to om ulike tidspunkter i livet, sett dem sammen

Oppgave: *Hender*

Hva har fungert godt tidligere: Gjenta oppgave med ny variant (eks:ny musikk til musikkoppgave, eks: ta med ulike gjenstander fra høstskogen skriv diktet: Jeg er treet)

Ekstra: Skriv et dikt om det å skrive...

Vedlegg 2:

RAPPORT FRA SKRIVEKURSENE PÅ ENGELSBORG OG SOFIENBERG VÅR 2010 Skrivekurset på Sofienberg.

Denne gruppa er den som har eksistert lengst, og som dermed har mest skriveerfaring. Samtidig har gruppen vært gjennom endringer det siste halvåret, gjennom at to deltakere har måttet slutte av helserelaterte årsaker. Når gruppa er så tett og godt sammensveiset som denne, merkes fraværet av disse menneskene veldig. På den runden med tilbakemeldinger som vi hadde på vår avsluttende kursdag før sommeren, ble dette nevnt som den eneste negative opplevelsen på kurset. Vi savner de som ikke lenger er der, og vi savner tekstene deres, måten å skrive på og dele fra livet sitt på. Men vi har også vært så heldige å få to nye deltakere, som bringer nye historier, stemmer, landskap og sansninger inn i gruppa. Vi opplever at det er et arbeid som er gjort i denne gruppa, en tillitsbygging og et grunnlag som er lagt, som gjør at de nye kjenner seg velkommen og trygges raskt, og tar opp i seg og lett forstår premissene for hvordan vi jobber, hvor hovedfokuset er på det skrevne og samtalen rundt de enkelte tekstene. Vi opplever en helt spesiell åpenhet i denne gruppa. De tør å skrive om sårbare og sensitive temaer, tanker og følelser. Kanskje det viktigste vi har erfart med denne gruppa, er hvordan skriveerfaring, det å arbeide med tekst over tid, gir rom for egen utvikling på flere nivåer:

- En tydelig utvikling rent litterært og formmessig hos hver eneste deltaker.
- Økt forståelse for hvordan det å skrive er en måte å huske på, en egen form for erindringsarbeid, hvor hver og en opplever at de kommer i berøring med gode, men også såre opplevelser i livet, men det siste, å skrive fram sorgen og det sårbare, har vi aldri opplevd som noe negativt.
- At det å skrive er en annen måte å dele historier og opplevelser fra livet sitt med de andre i gruppa på, og at terskelen for hva en deler og forteller blir stadig lavere, motet til den enkelte blir større for hver gang.
- Vi opplever også at vi som skrivekurslærere, gjennom å få følge personer over tid, og få lære personer og uttrykk å kjenne, kan bidra på flere nivåer, og ha en løpende, sammenhengende samtale over et større tidsrom, hvor tekst og liv flettes sammen.

På evalueringen siste kursdag før sommeren fikk vi mange gode tilbakemeldinger:

En deltaker sa: ”Jeg tenker på torsdagene med glede. Det er så spennende ikke å vite hvilken oppgave som blir gitt på forhånd. Klarer jeg å skrive noe i dag? Når en ikke blir så lett forelsket lengre, jeg er jo nittiseks år, så er det denne spenningen jeg har igjen.”

En annen deltaker: ”Vi møtes så mange forskjellige mennesker, forskjellige miljøer og barndommer – på godt og vondt.” Og på spørsmål om det ikke var noe hun kunne ønske seg annerledes ved kurset fra høsten av, så svarte hun at ”hun ikke har savnet en prikk: vi har det så morsomt her! Så spennende! Det er som å reise i hukommelsen.”

En tredje deltaker: ”Jeg stortrives på kurset. Selv om jeg må lete etter ordene – jeg har ennå ikke lært meg alle ordene på norsk – men her er det ingen som ler av meg, alle har tatt i mot meg slik jeg er.”

Engelsborg-gruppa.

Dette er en mindre gruppe på fire personer, tre kvinner og en mann, hvor alle kommer med forskjellige bakgrunner. Vi opplever at skriveingen og samtalene i denne gruppa er ganske annerledes fra Sofienberg-gruppa, på flere måter. Her er deltakerne vel så opptatt av refleksjonen og samtalene rundt det som skrives, som det å finne tilbake til minnene gjennom skrivearbeidet. I denne gruppa forventes det et høyt nivå på samtale og tilbakemeldinger. De

første kursdagene var det en ganske formell tone mellom deltakerne, og det har vært veldig spennende å følge utviklingen mot stadig større åpenhet og mot - personlig og i tekst. Det har blitt nære bånd mellom deltakerne i denne gruppa, hvor deltakerne uttrykker at dette er et rom hvor de kan snakke om alvorlige, krevende og sårbare ting. En av deltakerne har for eksempel vært oppe i en omveltende flytteprosess denne våren, som har preget tekstene og tenkningen hennes mye, og som det skrivende rommet har vært med på å ivareta. Deltakerne på denne gruppa hadde svært varierende skriveerfaring da vi startet. En deltaker hadde for eksempel skrevet et helt yrkesliv, mens en annen uttrykte at hun verken kunne eller likte å skrive. For oss som skrivekurslærere er begge disse utgangspunktene like interessante og utfordrende. Men det har vært spesielt interessant å følge den deltakeren som ikke hadde noen tro på egne evner i begynnelsen. Her har vi jobbet mye med å trygge henne, og åpne hennes eget blikk på tekstene sine. Som hun selv sa ved oppsummering, siste dag før sommeren: ”Når jeg deler teksten med dere, så er det som om den begynner å leve.” Hun sa også: ”Det er så underlig å oppleve hver gang hvordan man ikke tror man skal få til å skrive noe, og så at pennen bare tar en.” Skriveakten vekker her helt tydelig minnet, og denne deltakeren har fortalt om hvordan hun kan komme på ting når hun går ut av rommet etter å ha skrevet en tekst, og om hvordan tekster kan fortsette å skrive i henne etter kurset – for eksempel måtte hun ved to anledninger stå opp og skrive videre på tekster etter hun hadde lagt seg. En annen deltaker opplever at hun har historier som hun lenge har ønsket å skrive ned, og at skrivekurset fungerer som en katalysator for dette. Denne deltakeren har mistet mange av de aktivitetene som har vært viktige for henne gjennom livet, som teater, musikk og mye sosialt samvær, på grunn av nedsatt hørsel. Skrivningen blir på noen måter en erstatning for denne samtalen og disse opplevelsene. For henne er det nok også en fordel at gruppa ikke er større, da det er vanskelig å skille lydene fra hverandre når mange mennesker er samlet. En tredje deltaker, som har mye skriveerfaring fra før, har ikke hatt færre utfordringer enn de andre, gjennom å måtte flytte på innlærte former og holdninger, og risikere noe nytt, personlig og språklig. For øvrig opplever vi ikke på noen måte at denne gruppa er liten, til tross for at den består av fire personer. Vi har bare akkurat den tiden vi trenger til å skrive de tekstene, ta den refleksjonen og de samtalene som oppstår gjennom skrivearbeidet hver eneste gang.

Vår konklusjon.

Som lærere er vi veldig takknemlige for å få være med på de personlige og språklige prosessene som disse skrivekursene setter i gang. Å jobbe med tekst er et arbeid som er langsomt og må gå over tid: det handler om minne, erindring, hukommelse, språk og refleksjon, og for at dette skal kunne finne sted i et fellesskap, må tillitt, trygghet og relasjoner bygges og utvikles over tid. Vi er veldig opptatt av det kvalitative i skrivekursarbeidet, og etter vårt syn er det mye viktigere at noen får et tilbud som går over tid, enn at mange får et mer kortvarig tilbud. Det er også slik at man faktisk skaper et behov gjennom disse kursene, som vi føler et ansvar for å videreføre og ivareta. Skrivegruppa er blitt et viktig rom for de som deltar: et rom for å huske, samtale, tenke, bli hørt og sett, dele og oppleve.

Oslo 17.06.10

Kjersti Bronken Senderud og Øyvind Ellenes

Vedlegg 3:

Å få henge som en dråpe II

Evalueringskjema for deltagere på skrivekurs

For å lære mer om hvordan deltagerne opplever det å være med på kreative skrivekurs vil vi be deg om å fylle ut dette spørreskjemaet. På de fleste spørsmålene skal du sette ett eller flere kryss ved det eller de alternativene som passer best for deg. Vi setter også stor pris på om du vil gi en utfyllende kommentar der det er kommentarfelt. Vi ber deg om å ikke sette navnet ditt på spørreskjemaet da alle svar vil bli behandlet anonymt.

Bakgrunnsopplysninger:

1) Hvilket kreativt skrivekurs tilhører du? (sett kryss)	
	Kurs for brukere av Engelsborg eldresenter
	Kurs for brukere av Sofienbergsenterets dagsenter
	Kurs for beboere på Sofienbergsenterets post 6

2) Når begynte du på skrivekurset? (sett kryss)	
	I 2009
	Vinteren/våren 2010
	Sommeren/høsten 2010

3) Hvor gammel er du? (sett kryss)	
	Yngre enn 70 år
	Mellom 70 og 80 år
	Eldre enn 80

Spørsmål angående kurset:

4) Hvordan er din opplevelse av å delta på det kreative skrivekurset? (sett ett kryss tvers over aktuelt svar)				
Svært dårlig	Dårlig	Verken god eller dårlig	God	Svært god

5a) Sluttet du før skrivekurset var over? (sett kryss)	
	JA
	NEI
5b) Dersom JA: Hvorfor sluttet du? <i>(kryss av for den/de forhold som påvirket ditt valg)</i>	
	Kursets innhold
	Forholdet til andre kursdeltagere
	Andre forhold ved kurset
	Egen helse
	Andre forhold som ikke angår kurset
Kommentar:	

6) Hvilke sider ved kurset har hatt betydning for deg? <i>(Sett kryss for den/de forhold som har hatt betydning for deg. Dersom kurset ikke har hatt betydning for deg, setter du ingen kryss.)</i>	
	Å få delta i et fellesskap
	Å få lære om tekst.
	Å få skrive tekst selv
	Å få lytte til de andres tekster.
	Å kunne dele egen tekst med andre f.eks gjennom ukas tekst.
	Å få litt forandring i hverdagen
	Å bli utfordret/prøve seg på noe nytt
	Å få bruke hjernen
	Kurset har hatt betydning på andre måter enn det som er beskrevet her.
Kommentar:	

7) På hvilken måte har kurset påvirket hverdagene dine?*(Sett kryss ved den/de utsagnene som passer med din opplevelse.)*

☐	Jeg gleder meg ofte til kurset.
☐	Jeg gruer meg ofte til kurset.
☐	Før jeg skal på kurset, hender det ofte at jeg tenker på hva jeg skal skrive.
☐	Etter at kursdagen er over, tenker jeg ofte på det som har skjedd der.
☐	Det hender at jeg snakker om det som skjer på kurset med familie og venner.
☐	Noen ganger snakker jeg om kurset og det som skjer der med de andre kursdeltagerne.
☐	Jeg leser av og til mine egne tekster.
☐	Det hender at jeg skriver nye tekster utenom kurset eller retter på tekster fra kurset.
☐	Jeg har vist frem tekster jeg har skrevet til venner eller familie.
☐	Slik jeg ser det har ikke kurset påvirket hverdagene mine på noen måte.
☐	Kurset har påvirket meg på andre måter enn det som står nevnt her.

Kommentar:**8) Hva har preget fellesskapet i skrivegruppa synes du?***(sett kryss ved det/de ordene som gir en riktig beskrivelse)*

☐	Tillit
☐	Samhold
☐	Sjenanse
☐	Humor
☐	Dårlig ledelse
☐	Omtanke
☐	At det er for nærgående
☐	Usikkerhet
☐	Respekt
☐	Andre forhold enn de som er nevnt her

Kommentar:

9a) Har noen lest tekstene dine? (sett kryss)	
☐	JA
☐	NEI
9b) Hvis JA: Hvem? (oppgi ca antall og hvilken relasjon du har til de som har lest; bror, datter, nabo, venn e.l.)	

10) Har kurset påvirket deg på noen måte? (sett kryss ved det/de utsagnene som passer med din opplevelse)	
☐	Etter å ha deltatt på kurset føler jeg meg mer opplagt.
☐	Jeg er i bedre humør nå enn før kurset begynte.
☐	Å delta på kurset har gjort meg sliten.
☐	Jeg har større tro på meg selv nå enn før jeg begynte på kurset.
☐	Jeg tør mer.
☐	Kurset har gitt meg mer å tenke på.
☐	I løpet av kurset har jeg blitt mer usikker enn jeg var før.
☐	Jeg kan mer nå enn jeg kunne før jeg begynte på kurset.
☐	Kurset har gjort meg mer opptatt av litteratur og lesing.
☐	Noen av de tekstene jeg har skrevet betyr noe for meg.
☐	Det fins tekster jeg har skrevet som har betydd noe for andre.
☐	Slik jeg ser det har ikke kurset har påvirket meg på noen måte.
☐	Kurset har påvirket meg på andre måter enn de som er nevnt her.
Kommentar:	

**11) Hvilken betydning har de andres tekster hatt for deg?
(sett kryss ved den/de utsagnene som passer med din opplevelse)**

	De andres tekster har lært meg mer om meg selv.
	Å lytte til de andres tekster har lært meg mer om de andre.
	Det har hendt at de andre har skrevet tekster som har utvidet horisonten min.
	Jeg har opplevd at de andre tekster har berørt meg.
	Mitt syn på en eller flere av de andre deltagerne har blitt endret etter å ha hørt tekster de har skrevet.
	De andres tekster har ikke hatt noen betydning for meg.
	De andres tekster har hatt en annen betydning for meg enn de som er nevnt her.

Kommentar:

12) Har kurset utfordret deg? (sett ett kryss tvers over aktuelt svar)

Ikke i det hele tatt	lite	noe	mye	Svært mye
----------------------	------	-----	-----	-----------

Kommentar:

13a) Opplever du at du mestrer noe nå som du ikke mestret før? (sett kryss)

	JA
	NEI

13b) Hvis JA: Hva er du mestrer bedre nå? (beskriv kort)

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her? (skriv evt på baksiden av arket)

Vedlegg 4:

Å få henge som en dråpe II

Evalueringsskjema for ansatte

Det har i år vært gjennomført kreative skrivekurs for eldre på den avdelingen/senteret der du er ansatt. For å lære mer om i hvilken grad informasjon om skrivekurset har nådd ut til avdelingen/senteret hvor kurset arrangeres og for å undersøke hvorvidt det å arrangere slike kurs har en innvirkning på miljøet rundt deltagerne, ber vi deg om å fylle ut dette spørreskjemaet. Det er viktig for evalueringen at de som har lite/ingen kjennskap til kurset også sender inn sine svar. På de fleste spørsmålene skal du sette ett eller flere kryss ved det eller de alternativene som passer best for deg. Vi setter også stor pris på om du vil gi en kommentar der det er kommentarfelt. Vi ber deg om å ikke sette navnet ditt på spørreskjemaet da alle svar vil bli behandlet anonymt.

Bakgrunnsopplysninger:

1) Hvor er du ansatt? (sett kryss)	
	Engelsborg eldresenter
	Sofienbergsenterets dagsenter
	Sofienbergsenterets post 6

2) Har du vært ansatt/tilstede på jobb i hele kursperioden (april-sept 2009)? (sett kryss)	
	Ansatt/tilstede på jobb minst et halvt år før kursets start og i hele kursperioden
	Ansatt/tilstede på jobb i hele kursperioden
	Ansatt/tilstede på jobb deler av kursperioden

3) Hvor gammel er du? (sett kryss)	
	Yngre enn 30 år
	Mellom 30 og 45 år
	Eldre enn 45

6a) Har du lest/hørt tekster fra det kreative skrivekurset? <i>(sett kryss)</i>	
	JA
	NEI
6b) Dersom JA: Hvordan? (sett kryss ved det/de alternativene som passer for deg)	
	Deltagerne har vist meg tekst.
	Det har hengt tekster på veggen i avdeling/heis/kantine der jeg jobber som jeg har lest.
	Jeg har sett i antologien (samleheftet) og lest tekster der.
	Jeg har lest tekst i deltagerens skrivebøker.
	Jeg har vært innom prosjektets internettsider og lest tekster der.
	Jeg har hørt tekster bli lest opp på kulturarrangement e.l.
	Jeg har hatt mulighet til å lese tekster fra kurset på andre måter enn det som er nevnt her.
Kommentar:	
6c) Dersom JA: Hvilken betydning har disse tekstene hatt for deg? <i>(sett kryss ved den/de påstandene som passer med din opplevelse)</i>	
	Jeg har lært noe om meg selv ved å lese disse tekstene.
	Å lese tekstene har lært meg noe om den som har skrevet dem.
	En eller flere tekster har påvirket mitt syn på den som skrev dem.
	Jeg har lært noe om eldre mennesker etter å ha lest tekster fra kurset.
	Tekstene har påvirket mitt syn på eldre mennesker.
	Noen av tekstene har bidratt til å utvide horisonten min.
	Jeg har opplevd å lese tekster som har berørt meg.
	Tekstene har ikke hatt noen betydning for meg.
	Å lese tekstene har hatt en annen betydning for meg enn det som er nevnt her.
Kommentar:	

7) Tror du det kreative skrivekurset har hatt betydning for deltagerne?
(sett ett kryss tvers over aktuelt svar)

Ingen betydning	Litt betydning	Noe betydning	Stor betydning	Svært stor betydning
-----------------	----------------	---------------	----------------	----------------------

8) Har du inntrykk av at skrivekurset har påvirket deltagerne?
(Sett kryss ved den/de utsagnene som passer med din opplevelse.)

☐	Flere av deltagerne ser ut til å være i bedre humør.
☐	Mitt inntrykk er at flere av deltagerne er mer slitne etter å ha deltatt på kurset..
☐	Enkelte av deltagerne ser ut til å ha fått større tro på seg selv.
☐	Jeg vet at enkelte deltagere har lært nye ting etter å ha deltatt på kurset.
☐	Jeg har opplevd at deltagerne gir uttrykk for mestring og er stolt over det de har fått til.
☐	Noen av deltagerne synes kurset er vanskelig og har gitt dem utfordringer..
☐	Kurset har påvirket relasjonen mellom noen av deltagerne.
☐	Jeg kjenner til at kurset har påvirket relasjoner mellom deltager og pårørende.
☐	Slik jeg ser det har relasjonen mellom ansatte og deltagerne blitt påvirket av kurset.
☐	Kurset har så vidt jeg vet ikke påvirket deltagerne på noen måte.
☐	Kurset har påvirket deltagerne på andre måter enn det som står beskrevet her.

Kommentar:

**9) På hvilken måte har skrivekurset påvirket hverdagen i avdelingen/på senteret?
(sett kryss ved det/de alternativene som passer med din opplevelse)**

☐	Etter at kurset startet snakker deltagerne oftere sammen her i avdelingen/på senteret enn de gjorde før.
☐	Deltagerne er mer aktive i det sosiale miljøet både med andre deltagere og med øvrige beboere/brukere.
☐	Deltagerne snakker om andre ting enn før.
☐	Tekstene tas i bruk og leses aktivt både av deltagere og andre.
☐	Tekstene gir opphav til samtaler.
☐	Skrivekurset har ikke påvirket avdelingen/senteret. Hverdagene er som før.
☐	Skrivekurset har påvirket hverdagen i avdelingen/senteret på andre måter enn det som er beskrevet her.

Kommentar:

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her? (skriv evt på baksiden av arket)

Utfylt skjema leveres i postkassen utenfor administrasjonen i 2. etg. Tusen takk for at du svarte!

Vedlegg 5:

Å få henge som en dråpe II

Evalueringsskjema for pårørende

Det har i år vært gjennomført kreative skrivekurs for eldre på Sofienbergsenteret og på Engelsborg eldresenter der en du kjenner har deltatt. For å lære mer om i hvilken grad informasjon om skrivekurset har nådd ut til deltagerens familie og venner og for å undersøke hvorvidt det å arrangere slike kurs har innvirkning på næremiljøet til deltagerne, ber vi deg om å fylle ut dette spørreskjemaet. Det er viktig for evalueringen at de som har lite/ingen kjennskap til kurset også sender inn sine svar. På de fleste spørsmålene skal du sette ett eller flere kryss ved det eller de alternativene som passer best for deg. Vi setter også stor pris på om du vil gi en kommentar der det er kommentarfelt. Vi ber deg om å ikke sette navnet ditt på spørreskjemaet da alle svar vil bli behandlet anonymt.

Bakgrunnsopplysninger:

1) Hvilket av de tre kursstedene er den deltageren du kjenner tilknyttet? (sett kryss)	
	Engelsborg eldresenter
	Sofienbergsenterets dagsenter
	Sofienbergsenterets post 6

2) Hva er din relasjon til kursdeltageren? (sett kryss)	
	Venn, nabo e.l.
	Slektning i samme generasjon (bror, svigerinne, ektefelle e.l.)
	Slektning i en generasjon under (sønn, datter, nevø, niese e.l.)
	Slektning i to generasjoner under eller mer (barnebarn, oldebarn, grandnevø e.l.)

3) Hvor gammel er du? (sett kryss)	
	Yngre enn 30 år
	Mellom 30 og 45 år
	Mellom 45 og 67 år
	Mellom 67 og 80 år
	Eldre enn 80 år

6a) Har du lest/hørt tekster fra det kreative skrivekurset? <i>(sett kryss)</i>	
	JA
	NEI
6b) Dersom JA: Hvordan? (sett kryss ved det/de alternativene som passer for deg)	
	Deltageren har vist meg tekst.
	Det har hengt tekster på veggen i avdelingen/senteret deltageren er tilknyttet som jeg har lest.
	Jeg har sett i antologien (samleheftet) og lest tekster der.
	Jeg har lest tekst i deltagerens skrivebok.
	Jeg har vært innom prosjektets internetsider og lest tekster der.
	Jeg har hørt tekster bli lest opp på kulturarrangement e.l.
	Jeg har hatt mulighet til å lese tekster fra kurset på andre måter enn det som er nevnt her.
Kommentar:	
6c) Hvis JA: Hvilken betydning har disse tekstene hatt for deg? <i>(sett kryss ved den/de påstandene som passer med din opplevelse)</i>	
	Jeg har lært noe om meg selv ved å lese disse tekstene.
	Å lese tekstene har lært meg noe om den som har skrevet dem.
	En eller flere tekster har påvirket mitt syn på den som skrev dem.
	Jeg har lært noe om eldre mennesker etter å ha lest tekster fra kurset.
	Tekstene har påvirket mitt syn på eldre mennesker.
	Noen av tekstene har bidratt til å utvide horisonten min.
	Jeg har opplevd å lese/høre en tekst som har berørt meg.
	Tekstene har ikke hatt noen betydning for meg.
	Å lese tekstene har hatt en annen betydning for meg enn det som er nevnt her.
Kommentar:	

7) Tror du det kreative skrivekurset har hatt betydning for deltageren?
(sett ett kryss tvers over aktuelt svar)

Ingen betydning	Litt betydning	Noe betydning	Stor betydning	Svært stor betydning
-----------------	----------------	---------------	----------------	----------------------

8) Har du inntrykk av at skrivekurset har påvirket deltageren?
(Sett kryss ved den/de utsagnene som passer med din opplevelse.)

☐	Deltageren ser ut til å være i bedre humør.
☐	Mitt inntrykk er at deltageren er mer sliten etter å ha deltatt på kurset..
☐	Deltageren ser ut til å ha fått større tro på seg selv.
☐	Jeg vet at deltageren har lært nye ting etter å ha deltatt på kurset.
☐	Jeg har opplevd at deltageren er stolt over det han/hun har gjort på kurset.
☐	Deltageren har gitt uttrykk for at kurset er vanskelig.
☐	Jeg kjenner til at kurset har påvirket relasjonen mellom deltageren og en eller flere av hans/hennes venner.
☐	Slik jeg ser det har relasjonen mellom deltageren og de ansatte på avdelingen/senteret blitt påvirket av kurset.
☐	Kurset har så vidt jeg vet ikke påvirket deltagerne på noen måte.
☐	Kurset har påvirket deltagerne på andre måter enn det som står beskrevet her.

Kommentar:

**9) På hvilken måte har det kreative skrivekurset påvirket deg?
(sett kryss ved det/de alternativene som passer med din opplevelse)**

☐	Min relasjon til deltageren har til en viss grad endret seg.
☐	Mitt syn på deltageren har til en viss grad endret seg.
☐	Vi har hatt samtaler om innholdet i tekstene.
☐	Ingenting er endret. Mitt forhold til deltageren er som før.
☐	Skrivekurset har påvirket meg på andre måter enn det som er beskrevet her.

Kommentar:

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her? (skriv evt på baksiden av arket)

Vedlegg 6:

Forespørsel om å få ta kontakt med pårørende i forbindelse med prosjektet:

"Å få henge som en dråpe II – kreativ skriving for eldre mennesker"

I april startet tre kreative skrivekurs i regi av prosjektet «Å få henge som en dråpe II». Noen av disse var en forlengelse av allerede oppstartede kurs. Kursene har funnet sted en gang i uken på Engelsborg eldresenter, Sofienbergsenterets dagavdeling og på en av Sofienbergsenterets sykehjemsavdelinger. Kursene har blant annet hatt som formål å gi eldre mennesker mulighet til å ta i bruk minner og livserfaring i arbeidet med å skrive og utvikle egne kreative tekster. Det har også vært en målsetting ved prosjektet å involvere deltagerens nærmiljø ved å dele tekster gjennom opplesning og oppslag. Prosjektet er finansiert av stiftelsen Helse og Rehabilitering og gjennomføres i samarbeid med Kirkens Bymisjon.

I forbindelse med prosjektet vil vi gjennomføre en spørreundersøkelse. Det er utarbeidet egne spørreskjema som vi ønsker at deltagerne, deltagerens pårørende og ansatte i de sentre/avdelinger der kursene har foregått, skal svare på. Målsetningen med dette er å lære mer om hvordan deltagelsen i slike kreative skrivegrupper påvirker deltagerne og deres nære omgivelser. Dette ble også undersøkt i forbindelse med prosjektets første år, men ved å benytte et enklere spørreskjema ønsker vi å kunne få tilbakemeldinger i et større antall og teste ut om funnene fra første prosjektår er gyldig for flere.

Spørreskjemaene til deltagerne omhandler deres opplevelse av å gå på kurset. Spørreskjemaene til ansatte og pårørende omhandler hvorvidt de har hørt om kurset eller ikke, og om det de evt har hørt/erfart har hatt noen betydning for dem. Spørreskjemaene skal ikke påføres navn og alle opplysninger vil behandles slik at ingen kan gjenkjennes.

Nedenfor følger en forespørsel om å få lov til å ta kontakt med en eller to av dine pårørende i forbindelse med spørreundersøkelsen. Den/de pårørende vil få tilsendt et informasjonsskriv om spørreundersøkelsen og tar selv stilling til om de ønsker å delta eller ikke. Dersom du selv som deltager også kan tenke deg å svare får du utdelt spørreskjema her på kurset.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om spørreundersøkelsen knyttet til prosjektet «Å få henge som en dråpe II – kreativ skriving for eldre mennesker» og jeg gir min tillatelse til at min(e) pårørende, angitt nedenfor, kan kontaktes i forbindelse med spørreundersøkelsen.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Pårørende som kan kontaktes med navn og adresse (evt telefon hvis du ikke har tilgang til adressen):

Pårørende 1: _____

Adresse: _____

Pårørende 2: _____

Adresse: _____

Vedlegg 7:

Oversikt over inviterte til lansering 18. november

Internt SKBO:

Ledergruppa og kulturledere i avdeling Aldring og Kultur
Fagutviklingsenheten SKBO
Generalsekretær SKBO
Informasjonsavdeling SKBO

Bydel Grunerløkka:

Avdelingsdirektør i bydel Grunerløkka Tage Guldvåg
Bydelsdirektør bydel Grunerløkka: Heidi Lassen
Eldrerådet bydel Grunerløkka (leder)

Oslo:

Informasjonsansvarlig i Sykehjemsetaten (SYE): Sophus Urke
Representant fra Kulturelle spaserstokk
Rep. for utdeling av trivselsmidler i SYE
Rep. fra Helse og Velferdsetaten - Inger Hafsten

Nasjonale aktører/organisasjoner:

Kommunehelsetjenesteavd i Helse og Omsorgsdepartementet (HOD)
Rep. fra Hagen Utvalget som jobber med NOU: Innovasjon og omsorg
Extrastiftelsen Helse og Rehabilitering
Fransiskushjelpen
Frelsesarmeen
Pensjonistforbundet
Eldreaksjonen
Norske kvinners sanitetsforening
Helsedirektoratet

Andre enkeltpersoner/Samarbeidspartnere

Astrid Bergland, professor v/Høgskolen i Oslo
Norsk Forfattersentrum
Skrivekunstlærerne
Styringsgruppa

Vedlegg 8:

Å få henge som en dråpe II

Evalueringskjema for deltagere

Kommentarer:

5B) Hvorfor sluttet du?

- Jeg ble lei. Jeg blandet ting.
- Jeg slet en del med sykdom, legebesøk og behandling.
- Tvertimot jeg forlenget bylivet pga innlesing – og kom for seint for å setje poteter i Hardanger!
- Har jobbet med salg og dette er jeg flink til: Er flink til å prate, men ikke til å skrive. Det er ikke noe for meg.

6) Hvilke sider ved kurset har hatt betydning for deg?

- Synes det var moro å høre hvordan de andre hadde det.
- Det morsomste var å komme sammen og diskutere litt og prate litt.
- Det er eneste spenninga vi har! Nå som vi ikke blir forelska lenger!
- Det ble et fellesskap for oss i kurset. Jeg er så glad i å få til noe, samme hva, at jeg kan få det til. Er også glad i språk.
- Å få bruke hjernen, det er hovedsaken.
- Kanskje litt for snille lærere, de skjente ikke!

7) På hvilken måte har kurset påvirket hverdagene dine?

- Fått styrket selvbilde.
- Positivt, jeg savner faktisk kurset.
- Ofte tenker jeg så mye på det jeg har skrevet om på kurset at jeg drømmer om det om natten.
- Jeg gjenopplevde ungdomstiden på et sommersted i drømme – deilig! Var så glad når jeg våknet. Kurset har påvirket meg fordi det gir meg noe annet å tenke på enn disse fire veggene.
- Det har vært fint. Kurslederne er kjekke.
- Selv om håndskriften sto til Ng var stilinnholdet bra i skoletida. Kjekt å ta opp igjen noe fra skoletida.
- Hverdagene er i hovedsak de samme, men det har hatt en viss betydning.

8) Hva har preget fellesskapet i skrivegruppa synes du?

- Humør! Alle var blide!
- Vi har hatt det veldig koselig sammen. Den timen har gått som en røyk.
- En av kurslederne snakker litt utydelig.
- Det å kunne dele glede med noen.
- Meldte meg på fordi jeg var nysgjerrig på dette og hadde tid. Positivt med et slikt fellesskap.
- Fellesskapet i gruppa har vært fint.

9B) Hvem har lest tekstene dine?

- Mor, bror, venn og naboer
- Sønnen min, svigerdatteren min, barnebarn
- Døtre, nær venn
- De andre på avdelinga.
- Avdelinga, datter, sønn.
- To søstre, tre svogre, fire venninner.
- Venninner, sønn.
- Mannen min, datteren min, de ansatte her. Har fått høre fra sjefen på avdelingen at det var fin skriving.
- 5,6,7 stykker: søster, sønn, noen venner
- Ansatte på avdelingen, sønn og flere andre.

10) Har kurset påvirket deg på noen måte?

- Kurset kunne godt vært lenger, det er ting vi til å begynne med ikke får helt tak i og så løsner det etterhvert. Skulle hatt bedre tid. Jeg synes det var et morsomt kurs.
- Har lært meg mer om andres livssituasjon. Når jeg skal på kurset, føler jeg meg usikker og tenker: Klarer jeg å skrive noe idag? Og jo, jeg sitter kanskje stille to-tre minutter så kommer tankene.
- Da jeg leste inn teksten min på CD'en tenkte jeg: Er det virkelig jeg som har skrevet den?
- Det har gitt meg et helt annet forhold til en nær pårørende (med høy utdanning). - Vedkommende ser nå med en smule respekt på det jeg gjør og er levende interessert i å få vite alt om kurset, så det er like før jeg melder vedkommende på!
- Det har oppstått diskusjoner rundt emnene/temaene på kurset. Jeg tør mer å lese opp egne ting, er mindre sjenert. Jeg kan snakke med sidemannen uten å føle meg dum (gleder både på kurset og etter kurset).
- Når en blir gammel og hører dårlig så snakker en mindre med folk. Det hjelper å repetere minner fra tider som er forne – og skriveoppgavene får en til å tenke over ting slik de er idag - og sette egne ord på.
- Har fått større «vidde», utvidet horisonten.

11) Hvilken betydning har de andres tekster hatt for deg?

- Synes spesielt at det har vært interessant å høre om de andre deltagernes barndom.
- Det var moro å høre de andres tekst. Morsomt å høre om det de hadde opplevd.
- Jeg kommer på mye nytt fra min egen historie når jeg hører de andre lese.
- Når jeg hører om de andres livssituasjon føler jeg meg privilegert.
- Det jeg skriver selv har større betydning for meg enn det de andre skriver.
- Greit å høre om andre sin oppvekst i helt andre miljø, og om andres levevilkår i dette landet.
- Vi er mange ulike mennesker og tekstene dekker et stort område.

12) Har kurset utfordret deg?

- Er i utgangspunktet ikke noe skrivende menneske, men synes det har vært positivt.
- Mitt morsmål er ikke norsk, og nå skriver jeg tekster på norsk.
- Ja, still opp, tenk over – start og hold på den oppmålte tida!
- Utvidet horisonten.

13B) Opplever du at du mestrer noe nå som du ikke mestret før?

- Behersker det å uttrykke meg noe bedre.
- Å skrive ned tankene mine så åpent.
- Ørsmå detaljer legges merke til og jeg tenker språk hele tiden. Dessuten hvilken betydning dette kan få for de små i familien.
- Våger mer å spørre opp igjen når jeg ikke hører og å si: Snakk tydelig og ikke så fort!
- Vanskelig å si, men det har hatt betydning.
- Fantasien

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her?

- Håper det snart er ny kursdag igjen. Mange ganger har jeg vært sliten og har ikke hatt lyst til å gå, men når g kommer på kurset blir jeg i et helt annet humør. Så når jeg kommer hjem er jeg i toppform.
- Skrivekurset har vært kjempefint og betyr mye når du bor alene.
- Kjempebra at gruppa sånn aldersmessig er omtrent lik (vi har erfart det samme, har de samme referansepunktene, ler av de samme tingene. Røres fortsatt av det samme. Herlig!
- Det å delta på kurset har gjort at jeg føler meg mer voksen, mer sikker.
- Synes det er fint.
- Blir gjerne med en omgang til på nyåret.
- Vil gjerne ha flere kurstimer.
- Fint kurs med strålende ledere.

Vedlegg 9:

Å få henge som en dråpe II

Evalueringskjema for pårørende

Kommentarer:

4b) På hvilke måter har du blitt gjort kjent med skrivekurset?

- Kurset har vært enormt inspirerende for deltageren som har gledet seg til hver time!

6) NEI, jeg har ikke lest/hørt tekster fra det kreative skrivekurset.

- Jeg hadde hatt ønske om å lese det min mor har skrevet.

8) Har du inntrykk av at skrivekurset har påvirket deltageren?

- Deltageren var meget fornøyd med kurset.

9) På hvilken måte har det kreative skrivekurset påvirket deg?

- Jeg har skjønnet at min slektning har større evne til refleksjon enn jeg trodde.

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her?

- Fortsett for all del med skrivekurset. Fantastisk flott tiltak!

Vedlegg 10:

Å få henge som en dråpe II

Evaluerings skjema for ansatte

Kommentarer:

4b) På hvilke måter har du blitt gjort kjent med skrivekurset?

- Info på ledermøte og personalmøter. Info fra ansatt i prosjektet har vært veldig god.

6b) JA, jeg har lest/hørt tekster fra det kreative skrivekurset.

- På Sofienbergssenterets nettsider
- Ligger også på vaktrommet tilgjengelig.

6c) Hvilken betydning har disse tekstene hatt for deg?

- Svært positiv opplevelse av at beboerne får og blir sett. De byr på seg selv og får økt selvtillit og bedre selvbilde. De er helt oppglødd av dette!

8) Har du inntrykk av at skrivekurset har påvirket deltageren?

- Det er kjempebra og håper inderlig at det får midler til å fortsette.
- Deltagerne skryter mye av skriveforfatterne.
- Det er kjempebra, og håper inderlig at det får midler til å fortsette.
- Flere kurs, takk!
- Skrivekurset bør fortsette!
- Har også ført til god dialog beboere/pårørende: De har noe positivt å snakke om.

9) På hvilken måte har det kreative skrivekurset påvirket avdelingen?

- Usikker

14) Har du andre kommentarer til kurset enn det vi har etterspurt her?

- At det tar tid å etablere et godt tilbud og en god gruppe og antall deltagere.
- Skrivekurset bør fortsette!!
- Flere kurs takk :-)
- Jeg har bare positive erfaringer med kurset. Deltagerne har vært positive. Kurset er et bra tilbud til beboerne. Jeg håper det kan fortsette :-)
- Bra tiltak!
- Det er et veldig bra tilbud og beboerne våre er veldig fornøyd med tilbudet. Fint at det er på ettermiddagen, da det ikke er så mye annet som skjer da.